

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” SIBIU
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ECONOMICE
CATEDRA DE FINANȚE

EVAZIUNEA FISCALĂ ȘI IMPACTUL ACESTEIA ASUPRA ECHITĂȚII FISCALE

- TEZĂ DE DOCTORAT -

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
Prof. Univ. Dr. Elena Drăgoescu

DOCTORAND:
Vasile Bîrle

CUPRINS

INTRODUCERE	3
-------------------	---

CAPITOLUL I

FUNDAMENTE TEORETICE

PRIVIND CONȚINUTUL EVAZIUNII FISCALE.....	12
---	----

1.1. Evaziunea fiscală - formă a eludării fiscale	12
---	----

1.1.1. Conceptul de eludare fiscală	12
---	----

1.1.2. Formele eludării fiscale	13
---------------------------------------	----

1.1.2.1. Evaziunea fiscală – eludare prin sustragerea de la plata obligațiilor către stat	13
--	----

1.1.2.2. Repercusiunea fiscală - eludare prin transferarea sarcinii fiscale asupra altor suportatori	14
---	----

1.2. Evaziunea - forma de bază a eludării fiscale	17
---	----

1.2.1. Esența evaziunii fiscale – sustragerea de la plata obligațiilor către stat	17
--	----

1.2.2. Alte conotații date evaziunii fiscale	21
--	----

1.2.2.1. Evaziunea fiscală privită ca „arta de a nu se cădea în câmpul de atracție al legii fiscale”	21
---	----

1.2.2.2. Evaziunea fiscală înțeleasă ca formă de facilități fiscale	22
--	----

1.2.2.3. Evaziunea fiscală acceptată ca formă de abținere în crearea de materie impozabilă	23
---	----

1.2.2.4. Evaziunea fiscală concepută ca formă de diminuare a veniturilor bugetare prin neîncașarea în întregime a veniturilor bugetare	25
--	----

1.3. Evaziunea fiscală în legislația statelor	26
---	----

1.3.1. Evaziunea fiscală în legislația românească	27
---	----

1.3.2. Evaziunea fiscală în legislația altor țări	30
---	----

1.3.3. Evaziunea fiscală în legislația Uniunii Europene	32
---	----

1.4. Concluzii, opinii și contribuții personale privind conținutul evaziunii fiscale	33
---	----

CAPITOLUL II

FORMELE EVAZIUNII FISCALE	38
---------------------------------	----

2.1. Raportarea la prevederile legale - criteriu de delimitare a formelor evaziunii fiscale	38
--	----

2.2. Evaziunea prin încălcarea legii - evaziune frauduloasă sau fraudă fiscală	39
2.2.1. Semnificația sintagmei „evaziune frauduloasă” sau fraudă fiscală	40
2.2.2. Evaziunea fiscală v.s. evaziune nelegală sau ilicită	41
2.2.3. Modalități de manifestare a evaziunii frauduloase în practica românească	42
2.2.3.1. <i>Prin nedeclararea sau declararea falsă unor activități producătoare de venituri impozabile</i>	43
2.2.3.2. <i>Prin neînregistrarea integrală sau a unei părți din materia impozabilă</i>	47
2.2.3.3. <i>Utilizarea documentelor cu regim special falsificate cu intenția de diminuaare materiei impozabile</i>	49
2.2.3.4. <i>Restituiri de impozite în baza unor solicitări incorecte ale contribuabililor, aprobate de organele competente</i>	51
2.2.3.5. <i>Compensarea unor obligații fiscale în baza unor declarații false ale contribuabililor</i>	53
2.2.4. Identificarea și cuantificarea evaziunii frauduloase pe seama controalelor fiscale în practica românească.....	53
2.2.4.2. <i>Identificarea evaziunii fiscale in etapa planificării controalelor fiscale</i>	54
2.2.4.3. <i>Cuantificarea evaziunii fiscale pe baza rezultatelor controalelor fiscale</i>	64
2.2.5. Măsurarea prin extrapolare a evaziunii fiscale potențiale	71
2.3. Evaziunea prin lacunele legii, nesanționabilă - evaziune nefrauduloasă	74
2.3.1. Explicitarea expresiei „lacunele legii”	75
2.3.2. Conținutul semantic al evaziunii fiscale nefrauduloase	76
2.3.3. Evaziune fiscală nefrauduloasă v.s. evaziune legală sau licită?	77
2.3.4. Modalități de manifestare în practica românească a „lacunelor legii”	79
2.3.4.1. <i>Conținutul incomplet și imperfect al reglementărilor în domeniu, care permit contribuabililor de „a nu cădea în sfera de atracție a legii fiscale...”</i>	81
2.3.4.2. <i>Ambiguitatea reglementărilor în domeniu, care permit contribuabililor de „a nu cădea în sfera de atracție a legii fiscale...”</i>	86
2.3.4.3. <i>Condiționarea reglementărilor în domeniu, care permit contribuabililor de „a nu cădea în sfera de atracție a legii fiscale...”</i>	86
2.3.5. Poate fi identificată și cuantificată evaziunea fiscală nefrauduloasă?	88
2.3.6. Măsură pentru evitarea/atenuarea evaziunii fiscale nefrauduloase	89

2.4. Concluzii, opinii și contribuții personale privind formele evaziunii fiscale	89
--	-----------

CAPITOLUL III

CAUZE ȘI EFECTE ALE EVAZIUNII FISCALE ÎN PRACTICA ROMÂNEASCĂ	94
---	-----------

3.1. Cauze ale evaziunii fiscale	95
3.1.1. Conceptul de cauză, în general, și de cauză a evaziunii fiscale, în special	96
3.1.2. Categori de cauze ale evaziunii fiscale	97
3.1.2.1. <i>Cauze de natură obiectivă</i>	99
3.1.2.1.1. Incoerența legislativă	100
3.1.2.1.2. Instabilitatea legislativă	101
3.1.2.1.3. Instabilitatea economică	102
3.1.2.2. <i>Cauze de natură subiectivă</i>	102
3.1.2.2.1. Cauze pendinte de contribuabil	102
3.1.2.2.2. Cauze pendinte de organele de control.....	104
3.1.2.2.3. Alte cauze cu caracter subiectiv.....	107
3.2. Efecte ale evaziunii fiscale	118
3.2.1. Conceptul de „efect”, în general, și de „efect al evaziunii fiscale”, în special	119
3.2.2. Categori de efecte ale evaziunii fiscale	121
3.2.2.1. <i>Efectele evaziunii asupra statului</i>	123
3.2.2.1.1. Efecte financiare	123
3.2.2.1.2. Efecte economice.....	125
3.2.2.1.3. Efecte politice	126
3.2.2.1.4. Efecte sociale	128
3.2.2.2. <i>Efecte evaziunii fiscale asupra contribuabililor</i>	129
3.2.2.2.1. Efecte economice	129
3.2.2.2.2. Efecte financiare	131
3.3. Presiunea fiscală – cauză și efect a evaziunii fiscale	131
3.4. Concluzii, opinii și contribuții personale cu privire la cauzele și efectele evaziunii fiscale	136

CAPITOLUL IV

IMPACTUL EVAZIUNII FISCALE ASUPRA ECHITAȚII FISCALE	141
--	------------

4.1. Dimensiuni conceptuale privind echitatea fiscală	142
4.1.1. Echitatea fiscală înțeleasă ca privilegii, pentru unele clase sociale și obligații bănești pentru altele	143
4.1.3. Echitatea fiscală înțeleasă ca egalitate matematică în fața impozitului	144
4.2. Delimitări conceptuale privind echitatea fiscală	147

4.2.1. În raport cu justiția fiscală	147
4.2.2. În raport cu dreptatea fiscală	148
4.2.3. În raport cu egalitatea fiscală	152
4.3. Inechitatea fiscală - manifestare a impactului evaziunii fiscale asupra echității fiscale	155
4.3.1. Semnificația sintagmei „inechitate fiscală”	155
4.3.2. Inechitatea fiscală generată de procesul de așezare și percepere a impozitelor	156
4.3.2.1. <i>Inechitate fiscală generată de constatarea și evaluarea materiei impozabile</i>	158
4.3.2.2. <i>Inechitatea fiscală generată de modul de lichidare a impozitelor</i>	160
4.3.2.2.1. În sistemul cotelor fixe	160
4.3.2.2.2. În sistemul cotelor proporționale (cota fixă în România)	161
4.3.2.2.3. În sistemul cotelor progresive	168
4.3.2.2.4. În sistemul cotelor regresive	168
4.3.2.3. <i>Manifestarea inechității fiscale la nivelul impozitelor pe venit și pe avere</i>	169
4.3.2.3.1. În cazul impozitului pe venit	169
4.3.2.3.2. În cazul impozitului pe avere	174
4.3.2.4. <i>Manifestarea inechității fiscale în practica impozitelor indirecte</i>	175
4.3.2.4.1. În cazul taxei pe valoarea adăugată	175
4.3.2.4.2. În cazul accizelor	176
4.3.2.5. <i>Manifestarea inechității fiscale rezultată din „construcția” bugetară</i>	175
4.4. Eforturi promovate prin politica fiscală ale Uniunii Europene de implementare a echității fiscale în țările membre	183
4.4.2. Politica fiscală europeană cu privire la echitatea fiscală.....	184
4.4.3. Preocupări ale Uniunii Europene în direcția promovării echității fiscale pentru cetățenii europeni	184
4.5. Aprecierea impactului evaziunii fiscale asupra echității fiscale	186
4.5.1. Determinarea raportului dintre evaziunea fiscală și echitatea fiscală.....	187
4.5.1.1. <i>În funcție de locul de manifestare: sistemul fiscal</i>	188
4.5.1.2. <i>În funcție de modul de reglementarea fiscală</i>	189
4.5.1.3. <i>În funcție de „jucători” participanți: statul și contribuabilii</i>	190
4.5.1.4. <i>În funcție de suportul material: banii</i>	190
4.5.2. Aprecierea impactului evaziunii fiscale asupra echității fiscale prin efectele acesteia asupra altor fenomene	191
4.5.2.1. <i>Prin cuantificarea dimensiunilor corupției</i>	191
4.5.2.2. <i>Prin evaluarea intensificării practicii eludării fiscale</i>	196
4.5.2.3. <i>Prin determinarea creșterii ritmului presiunii fiscale</i>	197
4.5.2.4. <i>Prin aprecierea scăderii randamentului fiscal</i>	198

4.5.2.5. Prin determinarea frecvenței de utilizare a paradisurilor fiscale	199
4.5.2.6. Prin determinarea creșterii intervenționismului fiscal.....	202
4.6. Rolul și importanța politicilor fiscale pentru asigurarea echității fiscale.....	203
4.6.1. Factori obiectivi care limitează politicile fiscale în promovarea echității fiscale	203
4.6.1.1. Inflația și modul ei de limitare a promovării echității fiscale printr-o politică fiscală adecvată	204
4.6.1.2. Nivelul de dezvoltare al țării și influența sa în limitarea promovării echității fiscale	205
4.6.1.3. Posibilitatea de alegerea a tratamentului fiscal prin apelul la paradisurile fiscale, factor obiectiv de limitare a echității fiscale	206
4.6.1.4. Comportamentul contribuabililor în procesul așezării și perceperii impozitelor și taxelor, factor obiectiv de limitare a echității fiscale, promovată prin politica fiscală	207
4.6.2. Factori subiectivi care limitează politicile fiscale în promovarea echității fiscale.....	207
4.6.2.1. Tratamentul fiscal diferit aplicat contribuabililor în funcție de natura capitalului: de stat sau privat	208
4.6.2.2. Tratament fiscal diferit aplicat contribuabililor cu ocazia stabilirii impozitelor din aceeași categorie	210
4.6.2.3. Intervenția discriminatorie a statului în susținerea unor ramuri ale economiei	212
4.6.3. Modalități de acțiune folosite de guvern în cadrul politicii fiscale pentru promovarea echității fiscale	213
4.6.3.1. Facilitățile fiscale – scutiri și reduceri de impozite și rolul lor în promovarea echității fiscale	214
4.6.3.2. Ajutoarele de stat și rolul lor în promovarea echității fiscale	216
4.6.3.3. Garantarea creditelor și specificul acestei operațiuni în promovarea echității fiscale	216
4.6.3.4. Utilizarea cotelor de impozitare diferențiate și rolul acestora în promovarea echității fiscale	217
4.6.3.5. Eșalonări și amânări la plata unor impozite și taxe și rolul lor în promovarea echității fiscale	218
4.7. Concluzii, opinii și contribuții personale privind impactul evaziunii fiscale asupra echității fiscale	219

CAPITOLUL V

MĂSURI DE COMBATERE A EVAZIUNII FISCALE ȘI ATENUAREA EFECTULUI ACESTEIA ASUPRA ECHITĂȚII FISCALE	224
---	------------

5.1. Aplicarea măsurilor de îmbunătățire a legislației fiscale	226
5.1.1. Sistemul legislativ coerent și stabil – condiție a reducerii fenomenului evazionist	227
5.1.2. Identificarea evaziunii fiscale – condiție de eficiență a acțiunilor de prevenire și combatere a evaziunii fiscale	228
5.1.3. Elaborarea de studii de analiză și prognoză privind evoluția și direcțiile de acțiune ale evaziunii fiscale	231
5.1.4. Emiterea de soluții practice de aplicare în mod unitar de către aparatul fiscal a legislației fiscale	233
5.2. Îmbunătățirea managementului unităților fiscale	234
5.2.1. Reconsiderarea calității de manager în domeniul fiscalității.....	235
5.2.2. Adoptarea unor sisteme moderne de selecție și angajare a managerilor în unitățile fiscale	236
5.3. Creșterea eficienței acțiunilor de control fiscal	239
5.3.1. Planificarea acțiunilor de control pe criterii de eficiență	239
5.3.2. Utilizarea judicioasă a fondului de tip alocat controlului de fond	240
5.3.3. Reducerea corupției din administrația fiscală și justiție	242
5.4. Înființarea tribunalelor fiscale	244
5.4.1. Tribunalele fiscale - arbitru legislativ între reprezentanții statului și contribuabili	244
5.4.2. Tribunalele fiscale – factor de stabilitate a raporturilor fiscale dintre aparatul fiscal și contribuabili	247
5.5. Concluzii, opinii și contribuții personale privind măsurile de combatere a evaziunii fiscale și de atenuare a efectului acesteia asupra echității fiscale	244

CAPITOLUL VI

STUDIU DE CAZ CU PRIVIRE

LA EVAZIUNEA FISCALĂ ÎN JUDEȚUL MARAMUREȘ	252
--	------------

SINTEZA CONCLUZIILOR, OPINIILOR ȘI APORTULUI PERSONAL PRIVIND EVAZIUNEA FISCALĂ ȘI IMPACTUL ACESTEIA ASUPRA ECHITĂȚII FISCALE	271
--	------------

BIBLIOGRAFIE

INTRODUCERE

Economiile naționale evoluează într-un spațiu tot mai larg concomitent cu extinderea fenomenului numit *globalizare*. Amprenta globalizării asupra economiilor naționale trebuie considerată din ce în ce mai serioasă, fiind necesară adaptarea continuă a mecanismelor economice, sociale și politice, la „mersul” evenimentelor internaționale. Efectele interacțiunilor dintre economiile naționale, în procesul general al globalizării sunt dintre cele mai diverse și nu întotdeauna pozitive. Unuia dintre aceste efecte îi suntem contemporani: *criza financiar - economică*. Nu doar în această perioadă, *rolul finanțelor* este unul determinant. Acum, mai mult ca oricând, „intervenția” statului pe piața financiară și economică poate fi decisivă în ce privește „calmarea” derapajelor. Ori, fără resurse financiare, însăși acțiunea intervenționistă a statului este pusă sub semnul întrebării, și implicit atingerea scopului acțiunii: *stabilizarea macro economică*.

Volumul resurselor statului (veniturile publice) este condiționat de: mărimea produsului intern brut, nivelul cheltuielilor publice, factorii monetari și demografici, factorii sociali și politici, etc. În ce ne privește, considerăm că, **și evaziunea fiscală** reprezintă o resursă importantă pentru veniturile publice. „*Socialul*”, ca sumă a relațiilor dintre stat și cetățeni săi, influențează mărimea resurselor statului datorită faptului că, procesul de constituire a resurselor este dependent de *sistemul de impunere*. Impunerea nu se realizează la întâmplare ci, pe baza unor principii recunoscute și, adesea, legiferate. Unul dintre aceste principii se referă la *echitatea fiscală*, adică, stabilirea sarcinii fiscale în funcție de capacitatea contributivă a contribuabililor.

Cu toate că, până în prezent nu a fost descoperită „piatra filosofală” care să rezolve problema impunerii fiscale, într-un cadru de echitate absolută, considerăm că prin această lucrare de cercetare, să ne aducem modesta contribuție la ... îmbunătățirea acestui sistem. În lumea modernă nu există sisteme fiscale perfecte, lipsite de inechități, însă, perfecționarea lor în această direcție reprezintă un deziderat al statelor moderne.

În peste 25 de ani de practică în domeniul fiscal ne-am aflat în miezul „confruntării” dintre contribuabilii cu sistemul de reglementare fiscal. Astfel, am constatat o mare carență în „gândirea” guvernelor aflate la putere în ce privește *inventarierea resurselor*. Soluțiile de sporire a veniturilor publice au fost „găsite” mai ales în *creșterea presiunii fiscale*, și mai puțin în ... reducerea fenomenului evazionist, ori, astfel de decizii au generat o serie de inechități în plan social.

Pe parcursul acestor ani, am observat că fiscalitatea pare să fie un șir nesfârșit de **enigme** și **dileme**, adesea dificil de soluționat, a căror efecte sunt în măsură să producă distorsiuni sistemice majore în plan economic, social sau politic. De ce ? Pentru că, în frecvente cazuri, statul nu este în măsură să-și încaseze în integralitatea lor veniturile care-i aparțin iar contribuabilii nu reușesc să stabilească o „comunicare” corectă, pragmatică și eficientă cu instituțiile statului, în cadrul raporturilor fiscale.

Pentru cetățeni, *enigma* sistemului de impunere rezidă din depersonalizarea impozitelor, dublată de repulsia generală față de obligația de a plăti fără a beneficia de o contraprestație. *Dilema* se referă la „starea” de opozabilitate a celor două părți: statul își propune să încaseze venituri tot mai mari iar cetățenii-contribuabili își doresc să plătească cât mai puțin. Aceasta indică sentimentul de inechitate în rândul contribuabililor care se consideră *furați*, ori de câte ori statul își „bagă mâna” în buzunarul lor pentru a le „dijmui” veniturile pe calea impozitelor. Cele de mai sus relevă **oportunitatea** cercetării.

Originalitatea derivă cel puțin din următoarele considerente:

- *evaziunea fiscală, a fost „măcinată” mărunț și „cernută” prin „sitele” dese ale unor minți de excepție, lăsându-ne puține soluții novatoare în acest domeniu, și totuși ..., am identificat mai ales carențele definitorii ale conținutului economic;*
- *principiul de echitate fiscală nu s-a „bucurat” (din partea teoreticienilor și mai ales a artizanilor sistemului fiscal), cel puțin până la ora actuală, de o atenție adecvată importanței lui, motiv pentru care am apreciat că este un „teren” potrivit pentru a dezvolta concepte și analize, prin valorificarea cunoștințelor teoretice și practice acumulate;*
- *evidențierea legăturii de interdependență dintre fenomenul de evaziune fiscală și principiul de echitatea fiscală a reprezentat o altă provocare, având un caracter de noutate absolută;*
- *protecția socială exercitată de stat, pe seama cheltuielilor publice iscă, nu doar nemulțumiri ci, mai ales inechități și discrepanțe tot mai evidente în plan economic și social; Pornind de la această realitate, am gândit un sistem alternativ de protecție socială generat de ... sistemul de impunere a veniturilor.*

Posibilitățile practice de identificare a evaziunii fiscale în etapa de planificare a inspecțiilor fiscale, modelele economice și matematice de cuantificare a evaziunii fiscale, metodele de protecție socială pe seama sistemului de impunere, îmbunătățirea raporturilor fiscale dintre stat și contribuabili, măsurile necesare a fi luate pentru creșterea eficienței inspecției fiscale, înființarea tribunalelor fiscale, reprezintă tot atâtea soluții cu **aplicabilitate practică** în cadrul sistemului fiscal

românesc. Pornind de la realitatea faptului că, principiul de echitate fiscală „apare” doar ca un deziderat și subiect al dezbaterilor politice, adesea populiste despre fiscalitate, fiind „eclipsat”, uneori până la ignorare, de randamentul impunerii, am „simțit nevoia” de a atrage atenția asupra considerării esenței acestui principiu: capacitatea contributivă a cetățenilor – contribuabili. Modalitatea prin care se poate transpune în practică acest principiu poate asigura o altă percepție a contribuabililor despre sistemul de impunere.

Structurarea lucrării a fost „impusă” de atingerea obiectivelor propuse. Acest fapt s-a realizat prin „obținerea” unor răspunsuri **argumentate**, cel puțin la următoarele întrebări:

- *Reprezintă conținutul evaziunii fiscale, „exprimat” în literatura de specialitate și în sistemul de reglementare juridic, un ... adevăr absolut ?*
- *Formele evaziunii fiscale sunt într-adevăr cele „exprimate” în literatura de specialitate actuală ?*
- *Există evaziune fiscală „legală”? Dacă da, care este aceasta, dacă nu, unde se produce confuzia ?*
- *Care sunt cerințele principiului de echitate fiscală și dacă, considerarea acestuia în practică este reală ?*
- *Există o anumită dependență (sau interdependență) între cauzele și efectele evaziunii fiscale și cele care generează inechități în materie fiscală și cum influențează evaziunea fiscală aplicarea în practică a principiului de echitate fiscală ?*
- *Identificând legătura dintre evaziunea fiscală și inechitățile fiscale, ce se ascunde în spatele expresiei „statul este un prost administrator”?*
- *Care sunt posibilitățile reale (și mai ales cu aplicabilitate practică) de asigurare a protecției sociale prin impozite?*
- *Cum poate fi diminuată evaziunea fiscală și efectele neaplicării principiului de echitate fiscală?*
- *Dacă acțiunile întreprinse de inspecția fiscală, în actualul sistem organizațional, sunt eficiente în direcția combaterii evaziunii fiscale?*
- *Înființarea Tribunalelor fiscale reprezintă o soluție de „normalizare” a raporturilor fiscale dinte stat și contribuabili?*

Contextual, prin răspunsul la întrebările de mai sus, credem că ne-am adus „obolul” la clarificarea unora dintre aspectele legate de evaziunea și echitatea fiscală. Și *Studiul de caz*, realizat la nivelul județului Maramureș, a urmărit obținerea de răspunsuri argumentate la întrebările de mai sus.

„Disputele” dintre contribuabili și aparatul fiscal (adesea marcate de birocrație și corupție) în cadrul raporturilor fiscale (de la impunere până la controlul realizat de inspecția fiscală), ajung tot mai des să fie continuate în ... justiție.

Am arătat și demonstrat **necesitatea înființării Tribunalelor fiscale**, pentru fluidizarea raporturilor fiscale între stat și contribuabili și așezarea acestora pe principii sănătoase, cu efecte pozitive în ce privește reducerea evaziunii fiscale și atenuarea impactului acesteia asupra echității fiscale. Magistrații, sunt adeseori insuficienți numeric, alteleori le lipsește pregătirea de specialitate adecvată iar în cele mai multe cazuri sunt sufocați de cauze aflate pe rol, pe diverse teme, de natură civilă sau penală. În acest context, se pot „justifica” deciziile controversate date la cauzele de natură fiscală.

Un alt aspect major urmărit de noi, în cadrul raporturilor fiscale, se referă la *civismului fiscal*, la creșterea eficienței sistemului de impunere de tip declarativ și reducerea formelor de sustragere de la plată generate de sistem. Toate acestea sunt dependente de existența unui climat adecvat ce trebuie regăsit în cadrul raporturilor fiscale. Însă, fără un „arbitru” specializat, aceste raporturi vor fi „alterate” de acțiunile celor două părți:

- *statul* - în dorința acestuia de a obține un maxim de venituri - va fi tentat să crească presiunea fiscală,
- *contribuabilii* – iritați oricum de obligația de a plăti – vor recurge la metode dintre cele mai „novatoare” pentru a-și proteja venitul din calea impozitării, inclusiv sustragerea de la plată prin încălcarea legii.

Raporturile fiscale reprezintă cauză și efect a evaziunii fiscale dar, totodată sunt rezultatul modului în care este considerat, în procesul de impunere, principiului de echitate fiscală. Din „alterarea” raporturilor fiscale se nasc o serie de controverse între contribuabili și reprezentanții statului, pentru soluționarea cărora, susținem necesitatea înființării Menirea Tribunalelor fiscale. Aceste instanțe specializate au rolul de a decongestiona actul de justiție în general și, asigurarea unei aplicări unitare a legii fiscale.

O decizie pozitivă în acest sens ar aduce avantaje pentru: stat, aparatul fiscal, contribuabili dar și pentru o nouă profesie care și-ar găsi locul pe piață, aceea a *consultantului fiscal*. Un dezavantaj pe care l-am identificat este legat tocmai de cei care ar trebui să ia această decizie, fiind poate, printre cei mai „expuși” riscului de a fi sancționați: **politicienii**. De ce? pentru că independența acestor instituții îi „vitregeste” de controlul pe care-l au acum asupra aparatului fiscal prin numirea managerilor fiscali și chiar a șefilor de serviciu din instituțiile finanțelor, pe de o parte, și de faptul că, pe lângă „calitatea” de politician o au și pe aceea de om de afaceri, cu toate implicațiile sale, poate și aceea de ... evazionist..

Noi spunem că doar am...„lămurit”, într-o bună măsură conceptul de evaziune fiscală, formele acesteia și mai ales principalele modalități de manifestare, fără însă a avea pretenții în ce privește epuizarea tematicii.

Referitor la inechitatea fiscală, generată de fenomenul evazionist, tematică importantă și inedită în același timp, sperăm ca subiectul să „provoace” cel puțin atâtea controverse câte a iscat evaziunea fiscală în ultimii ani. În această direcție am lăsat deschise „portițele” cercetării viitoare pentru noi dar, mai ales pentru cei care vor considera că tema poate fi supusă și altor modele de abordare. Criticile, oricare și de unde ar veni ele, le vom aprecia și le vom considera ca utile în lucrările noastre viitoare, pe această temă.

Pentru înființarea Tribunalelor fiscale credem că este nevoie de o decizie politică și, sperăm într-un sprijin din partea tuturor acelor care au înțeles menirea lor în asigurarea unui **sistem fiscal stabil, eficient și transparent**.

REZUMATUL LUCRĂRII

Așa după cum rezultă și din cuprinsul prezentat mai sus, lucrarea este structurată astfel încât să acopere următoarea tematică generală:

- **evaziunea fiscală** - formă a eludării fiscale - prin prisma delimitărilor conceptuale, a formelor, modalităților de manifestare, cauzelor și efectelor pe care le produce;
- **echitatea fiscală** - principiu fundamental al impunerii – vizând dimensiunile și delimitările conceptuale, factorii care determină inechitatea în materie fiscală, manifestarea și posibilitățile de percepere a inechității la nivelul diferitelor impozite și taxe;
- **impactul evaziunii fiscale asupra echității fiscale** - determinarea raportului dintre evaziunea fiscală și echitatea fiscală, aprecierea impactului prin efectele produse asupra altor fenomene, rolul și importanța politicilor fiscale în asigurarea echității fiscale;
- **măsuri** care vizează: îmbunătățirea legislației fiscale, a managementului unităților fiscale, eficiența inspecției fiscale, înființarea Tribunalelor fiscale;
- **studiu de caz** – manifestarea și combaterea evaziunii fiscale în jud. Maramureș – suport de argumentare a necesității și oportunității înființării Tribunalelor fiscale.

CAPITOLUL I

Fundamente teoretice privind conținutul evaziunii fiscale

Acest capitol cuprinde prezentarea evaziunii fiscale în cadrul mai larg al eludării fiscale. În acest sens, am urmărit și realizat o analiză critică a numeroaselor surse date evaziunii fiscale în literatura de specialitate (suport al documentării noastre) și în practica fiscală desfășurată.

Formele eludării fiscale sunt înțelese în moduri diferite, dar, noi spunem că acestea sunt două: *evaziunea fiscală* și *repercusiunea*. Evaziunea fiscală, este un act de intenție a contribuabililor de a se sustrage de la plata impozitelor și duce întotdeauna la o diminuare a veniturilor statului. Prin faptul că repercusiunea nu

aduce „atingere” directă veniturilor statului, această nu reprezintă o prioritate pentru stat în cadrul politicilor sale fiscale.

Ne alăturăm deopotrivă, teoreticienilor sau practicanților din domeniul fiscalității, care „poziționează” evaziunea ca fiind principala formă a eludării fiscale, pentru că, conținutul economic al acesteia, îl reprezintă **sustragerea de la plata obligațiilor bănești către stat**. Orice sustragere de impozite sau de materie impozabilă duce la o diminuare a veniturilor statului. Pornind de la această ecuație, unii dintre autorii citați de noi pe parcursul acestei lucrări, se află într-o oarecare confuzie atunci când susțin că: *facilitățile, abținerea contribuabililor* (ca răspuns la presiunea fiscală) în crearea de materie impozabilă sau *diminuarea veniturilor statului prin neîncasarea lor în totalitate*, trebuie tratate ca forme ale evaziunii fiscale.

În opinia noastră, eludarea fiscală are două forme de manifestare: *evaziunea fiscală* (sustragerea contribuabililor de la plata impozitelor) și *repercusiunea* (transferul sarcinii fiscale de la plătitor la suportator). Convenind asupra acestei „disecări” a eludării fiscale, am identificat esența fiecăreia în parte, axându-ne în mod deosebit asupra evaziunii fiscale, prin faptul că, doar aceasta aduce o „atingere” directă veniturilor bugetare dar, are și o latură socială pronunțată. De aceea, evaziunea fiscală se „bucură” de o atenție mai mare în raport cu repercusiunea, atât din partea teoreticienilor cât și din partea statului. Noi spunem că evaziunea fiscală, ca latură a eludării fiscale, face trimitere la comportamentul contribuabililor, practic, efectiv și cu efecte cuantificabile, de evitare a plății obligațiilor bănești, legal datorate statului, prin ... **sustragere** și nu prin „**transferul**” de sarcină fiscală de la plătitor în sarcina suportatorului, în cazul repercusiunii.

Până în prezent, în literatura de specialitate s-a făcut o asociere între *conținutul* evaziunii fiscale și *diminuarea* veniturilor bugetare. Noi am demonstrat că orice sustragere de la plata impozitelor se materializează într-o diminuare de venituri bugetare dar, nu orice diminuare a veniturilor bugetare are la bază o sustragere de la plata obligațiilor bănești. Prin urmare, expresia „magică” pentru a evidenția conținutul evaziunii fiscale este: **sustragerea de la plata obligațiilor bănești către stat**.

Dreptul de a stabili impozite aparține în exclusivitate statului. Orice sustragere de la îndeplinirea obligațiilor de această natură este... evaziune fiscală. Astfel, *evaziunea fiscală are întotdeauna un caracter de intenționalitate*, pentru că, dorința fiecărui contribuabil este aceea de a-și păstra o parte cât mai mare din venit sau să-și „protejeze” materia impozabilă din „calea” impozitării. Demonstrarea intenției de sustragere este o „cerință” de ordin juridic, adesea invocată în contenciosul administrativ, valorificată cu succes de juriștii care-i apără pe evaziioniștii depistați că s-au sustras de la plata impozitelor. Însă, acest fapt, nu înseamnă că sustragerea nu este făcută cu intenție de către contribuabili. Caracteristica de intenționalitate,

deocamdată, reprezintă una din multitudinea de „portite” prin care scapă de pedeapsă evaziuniștii.

Pornind de la opiniile potrivit cărora, anumite fapte sau acțiuni care conduc la o reducere a veniturilor publice, ar trebui apreciate ca fiind evaziune fiscală, am argumentat că, **nu poate fi** considerată **evaziune fiscală**:

- *„reticența” contribuabililor în raport cu legea fiscală*; Potrivit Constituției, legea este obligatorie, fie că place fie că nu, deci, **îi obligă** pe contribuabili să plătească, **nu li se cere acceptul** pentru că, „unde-i lege nu-i tocmeală”. Neîndeplinirea obligației, impusă de lege, atrage sancțiuni severe pentru contribuabili, din partea reprezentanților statului.
- *„fuga din fața impozitelor”* a contribuabililor; Indiferent care ar fi forma sau modalitatea în care aceștia reușesc să *scape* de rigorile legii fiscale, înseamnă că s-au sustras, parțial sau total, de la îndeplinirea obligațiilor ce se referă la plata impozitelor și, aceasta înseamnă ...*sustragere* de la lege, de la obligația de a plăti ceea ce i-a stabilit legea.
- *facilitățile fiscale* - înlesnirile pe care statul le acordă contribuabililor prin politica sa fiscală. Este adevărat că beneficiarii reducerilor de impozite vor plăti mai puțin în raport cu alții dar, aceasta se întâmplă prin voința statului, și nu ca urmare a unui act de ... *sustragere* de la plată. La fel și în cazul amânărilor sau eșalonărilor la plată, prin în care, povara fiscală a contribuabililor este ușurată prin „baloane de oxigen”, în scopul „resuscitării” lor financiare.
- *abstinența în crearea de materie impozabilă*; Acțiunile întreprinzătorilor în economia de piață, încep și sfârșesc printr-un calcul atent ce vizează eficiența, sinonimă, în general, cu maximizarea profitului. Cum impozitele „afectează” profitul, este de înțeles „grija” contribuabililor față de sistemul de impozitare dintr-o țară sau alta, dintr-o zonă geografică sau alta, atunci când decid să investească. Ei vor investi acolo unde eficiența *per ansamblu* este maximă, și de ce nu, unde profiturile sunt afectate de impozite într-o măsură cât mai mică. Potrivit acestui „sistem de gândire” antreprenorială, nu înseamnă că prin decizia lor de a nu investi într-un domeniu în care coeficientul de fiscalitate este ridicat, se sustrag de la plata impozitelor, deci, decizia de a nu investi poate fi urmarea unei fiscalități ridicate dar nu a ... *sustragerii* de la plată.
- *diminuarea veniturilor bugetare prin neîncasarea lor în întregime*; Atunci când statul modifică, prin lege, cotele de impozitare, procedând la o reducere a acestora, veniturile bugetare sunt, în mod firesc diminuate dar, nu se poate afirma că, prin această măsură (uneori de relaxare fiscală) a rezultat o ... *sustragere* de la plata impozitului respectiv. Toți contribuabilii la care face trimitere

legea vor plăti mai puțin, dar ei nu fac altceva decât să se conformeze legii. Nu credem că ar exista contribuabili care să vrea să plătească mai mulți bani la stat.

CAPITOLUL II

Formele evaziunii fiscale

Evaziunea fiscală, în literatura de specialitate românească de după 1990 este tratată, în general, ca având două mari **forme**, a căror criteriu de departajare îl reprezintă *natura juridică*. Autorii citați în acest capitol spun că evaziunea fiscală este:

- a. *legală*, adică „tolerată” de lege sau la adăpostul legii și,
- b. *illegală*, ilicită sau frauduloasă;

Nu avem motive să împărțăm acest mod de „clasificare”, și de aceea, am demonstrat că, evaziunea fiscală are, într-adevăr, două forme de manifestare, **dar** aceste sunt:

- a. **evaziunea frauduloasă**, sinonimă cu *frauda fiscală* și,
- b. **evaziunea nefrauduloasă** sau *evaziunea fiscală care se manifestă prin valorificarea de contribuabili a „lacunelor” legii*;

Referitor la **formele evaziunii fiscale**, un subiect deosebit de interesant, suntem în măsură să formulăm următoarele afirmații:

1. În literatura de specialitate, opiniile diverșilor autori cu privire la formele evaziunii fiscale, chiar și atunci când sunt raportate la prevederile legii, fac trimitere la evaziunea frauduloasă, pe care o mai numesc și *illegală* sau *ilicită* și la evaziunea nefrauduloasă, numită și *legală* sau *licită*.

Noi credem că, această confuzie derivă dintr-o anumită interpretare a faptului că:

- a) *orice diminuare a veniturilor publice ar fi sinonimă cu sustragerea de la plata obligațiilor bănești către stat*;
- b) *sustragerea de venituri publice fără încălcarea legii ar fi, implicit, permisă de lege, deci, ar fi ... legală*;
- c) *dacă legea nu sancționează o anumită formă de sustragere, înseamnă că permite acest lucru în mod ... legal*.

Raportând evaziunea fiscală la cadrul legal, nu există dubii că nu ar fi sancționate toate modalitățile de manifestare ale sustragerii, respectiv, acelea care sunt ...*cunoscute*. Dar acele „căi” de eludare care nu au fost „anticipate” în textul legii și sunt valorificate de contribuabili ? Fie că s-a încălcat legea fie că au fost valorificate

lacunele ei, avem de-a face tot cu o sustragere. Însă, raportat la prevederile legii, sustragerea prin încălcarea ei presupune o violare a voinței legiuitorului, într-un mod *fraudulos* pe când, valorificarea lacunelor nu înseamnă „frângerea” legii ci, asigurarea unui profit pe seama carențelor legii, a scăpărilor ei. Deci, se realizează fără fraudarea legii, adică, într-un mod ... nefraudulos. În acest caz este vorba de o anumită incapacitate de anticipare de către legiuitor a evoluțiilor din economie, a ingeniozității contribuabililor de a găsi noi și noi „portite” de protejare a veniturilor sau a averii, valorificată de contribuabili.

2. Sesizăm că, tocmai *caracterul juridic al faptelor de evaziune fiscală* (licit sau ilicit), a constituit cauza disputelor, controverselor ideologice dar și a confuziilor în abordările despre evaziune.

Între evaziunea frauduloasă și fraudă fiscală nu există nici o deosebire, acesta pentru că, acțiunea de încălcare a legii este sinonimă cu *violarea, fraudarea, înfrângerea, infrațiunea, etc.* Aceste expresii au un conținut mai larg și fac trimitere o „sferă” infracțională mai vastă, în care se include și evaziunea ca formă a eludării. Atât ca expresie uzuală dar și a modului în care este ea prezentată în lege, evaziunea frauduloasă face trimitere la încălcarea legii fiscale, a raporturile de natură fiscală dintre stat și contribuabili.

Cei care susțin existența evaziunii fiscale licite, credem că „scapă” din vedere, caracterul ... ilicit al *sustrageri de la plata obligațiilor fiscale*, acela care definește esența evaziunii fiscale, prin urmare, credem că ignoră conținutul economic al acesteia. Sustragerea de la plată se înfăptuiește, în cea mai mare măsură, prin încălcarea legii, prin fraudarea acesteia, deci, avem de-a face cu o evaziune... **frauduloasă** care nu poate fi decât **ilicită**. Nu putem vorbi de o încălcare a legii pe cale... legală, chiar dacă, despre o anumită formă de sustragere de la plata impozitelor se poate vorbi și atunci când sunt valorificate de contribuabili lacunele legi. Suntem într-o situație... paradoxală: acțiunea prin care sunt valorificate lacunele legii reprezintă o sustragere dar... nu se încalcă legea! Să fie oare vorba despre o *evaziune legală* ? Spunem un NU hotărât pentru că, este vorba despre o **evaziune nefrauduloasă**.

Părerea noastră este aceea că, **orice sustragere de la plata obligațiilor bănești către stat este o evaziune frauduloasă** iar sustragerea prin valorificarea acelor situații neprevăzute de legiuitor, a scăpărilor, a lacunelor legii nu este o sustragere legală ci una nefrauduloasă, prin faptul că, nu a fost încălcată voința legiuitorului.

Sintagma „evaziune legală” este, înainte de toate, un non-sens literar dar și o contradicție juridică a termenilor: *evaziune* (a eluda, a fura) și *legală* (prin respectarea legii, cu acordul legiuitorului). Nu credem că legiuitorul a prevăzut, în mod conștient,

în lege, modalități de sustragere de la plata obligațiilor către stat, ca oportunități pentru contribuabili. Poate legea este incompletă, poate nu au fost cuprinse toate „stările” în care se realizează materia impozabilă sau au apărut „descoperiri” ale contribuabililor în materie de eludare necunoscute la momentul elaborării legii, dar, despre o ... voință de legiferare a furtului din veniturile statului nu credem că poate fi vorba.

3. Evoluția modalităților prin care se realizează sustragerea prezentate de noi, dacă ne referim doar la perioada ultimilor 10 ani, ne arată că acestea au evoluat diferit, de la nedeclararea activităților la falsificarea declarațiilor, de la neînregistrarea veniturilor la solicitarea unor restituiri de impozite pe seama unor documente contrafăcute, etc.

Prin exemplificarea modalităților prin care se realizează sustragerea, preluate din practica fiscală pe care am coordonat-o, prin gruparea acestora pe categorii de impozite și detalierea acțiunilor pe principalele impozite, am arătat, credem că fără echivoc, acțiunea implicită a intenției de încălcare a legii. Ori, intenția de „frângere”, de încălcare, de fraudare a legii, exclude ... licitul. Această demonstrație susține, odată în plus, afirmația potrivit căreia, **nu poate exista o formă de evaziune prin încălcarea legii care să fie numită... legală**. Nefiind vorba despre sustragere, nu este evaziune și deci, nu este sancționată de lege. Prin faptul că nu este incriminată de lege, atenția fiscului către această modalitate prin care sunt *diminuate* veniturile statului, nu este una deosebită. Nu este nici urmărită, nici cuantificată, cu toate că, am demonstrat această posibilitate pe care o are statul la îndemână. Golul de venituri bugetare pe care-l produce evaziunea prin valorificarea lacunelor legii este semnificativ în ecuația generală a veniturilor publice. Ingeniozitatea extraordinară a acțiunilor contribuabililor pentru „protejarea” veniturilor face ca evaziunea fiscală frauduloasă să fie deosebit de vastă și mereu activă, aflată într-o continuă „adaptare” la „mișcările” din economie, la fermitatea aparatului fiscal îndreptată către identificarea și combaterea fenomenului, la presiunea fiscală, etc. Prin urmare, considerăm că studiul evaziunii nefrauduloase poate incita atât teoreticienii cât mai ales guvernații, în goana lor nesfârșită după venituri la buget, în a clarifica, stările de fapt care conduc la sustragerea de venituri publice pe această cale și la „obturarea” lor prin sancțiuni.

4. Urmare aprofundării studiilor practice pe marginea evaziunii fiscale, am constatat că, pe măsură ce cresc sancțiunile pentru evaziunea frauduloasă, se „modifică” balanța dintre evaziunea frauduloasă și cea nefrauduloasă, fără ca, per total, înclinația spre evaziune, în general, să scadă.

Eterogenitatea metodele și procedeele utilizate de evazionişti sunt urmarea interacţiunii dintre cerinţele sistemelor fiscale cu care intră în contact urmarea procesului de globalizare. Iată de ce, apreciem că se impune o acordarea unei atenţii sporite evaziunii nefrauduloase.

Pe parcursul documentării noastre, **nu am sesizat** preocupări privind *identificarea și cuantificarea evaziunii nefrauduloase*, datorită faptului că, fiscal se „ocupă” doar de formele de sustragere sancţionate de lege, singurele pentru care există posibilitatea raportării lor la lege și aplicarea sancţiunilor.

Din prezentarea făcută unora din modalităţile prin care se manifestă evaziunea nefrauduloasă, am arătat că aceasta poate fi identificată și poate fi măsurată, prin utilizarea unor modele matematice de extrapolare. Efortul aparatului fiscal s-ar regăsi în: venituri suplimentare la buget, asigurarea generalizării impunerii, creșterea eficienței sistemului de tip declarativ și o mai mare echitate fiscală. Pentru atingerea acestui scop trebuie îndeplinită o singură condiție: *să existe o voință* în această direcție din partea Ministerului Economiei și Finanțelor.

Pentru ambele forme ale evaziunii fiscale **am identificat** un „pachet” de măsuri menite să contribuie la reducerea fenomenului și la un plus de venituri bugetare, pe de o parte și, la îmbunătățirea sistemului de impunere declarativ, pe care le vom prezenta la un capitol următor.

CAPITOLUL III

Cauze și efecte ale evaziunii fiscale în practica românească

Pentru asigurarea unei anumite suficiențe în abordarea cauzelor și efectelor evaziunii fiscale, am considerat, încă de la început, ca fiind obiectiv necesară, tratarea evaziunii fiscale ca un **fenomen financiar**.

De ce ? pentru că, întrunește condițiile de existență și acțiune ale unui fenomen iar înțelegerea modalităților de manifestare ne conduce înspre identificarea cauzelor care-l generează dar și a efectelor.

a. Cu privire la cauzele evaziunii fiscale:

Abordarea cercetării pe această „schemă” de lucru” ne-a permis să identificăm unele inadvertențe referitoare la modalitatea în care sunt evidențiate *cauzele* evaziunii fiscale în literatura de specialitate, în raport cu cele regăsite în practica fiscală.

Astfel, studiul teoretic și munca desfășurată în domeniul finanțelor ne-a condus către o primă și **concluzie** cu privire la cauzele evaziunii fiscale: cauzele evaziunii

fiscale se regăsesc exprimate, atât de teoreticieni cât și de practicanții din domeniul fiscal, astfel încât sun „suprapuse” peste *modalitățile* în care se manifestă fenomenul. Pornind de la acest punct, considerăm oportună și necesară definirea lor, gruparea și analiza sistematică.

Înainte de orice analiză, spunem că, evaziunea fiscală are drept cauză fundamentală însăși **scopul** pentru care se desfășurează: „*protecția*” *veniturilor* din calea impozitării, dublată de *profitul material* scontat de fiecare potențial evazionist, funcție de *capacitatea de asumare a riscului*.

Prin urmare, avem relația: *capacitatea de asumare a riscului* determină *profitul material* ce asigură o anumită *protecție* a veniturilor contribuabililor.

Cunoașterea acestei relații oferă posibilitatea de diagnosticare și evaluare a fenomenului evazionist, implicit a stabilirii „pârghiilor” de acțiune, chiar dacă nu poate fi eradicat, totuși poate fi controlat în anumite limite.

Noi spunem că: **evaziunea fiscală a apărut odată cu statul și va dispărea odată cu statul**. Să fie oare statul, ca entitate abstractă, cauza primordială pentru evaziune? Într-o accepțiune mai largă am putea răspunde că da, prin existența obligațiilor impuse cetățenilor săi. Dacă aceștia nu ar mai fi „obligați” să-și „împartă” venitul sau averea cu statul, în mod sigur nu am mai vorbi despre evaziune fiscală, și astfel, ar dispărea esența evaziunii: sustragerea de la plată. Deci, însăși *obligarea la plată a contribuabililor* este o cauză a evaziunii fiscale, și de ce nu, esențială. Dacă ar dispărea această „cauză”, în mod sigur nu ar mai trebui să vorbim de altele și nici despre efectele evaziunii pentru că evaziunea nu ar exista.

Statul există, chiar dacă în accepțiunea unora ca un ... *rău necesar* sau ca factor benefic – esențial, pentru alții. Cum statul nu poate exista fără venituri, vor exista și impozitele și sustragerea de la plata lor din partea contribuabililor.

Asocierea cauzelor evaziunii fiscale cu felul în care se „produce” evaziunea, cu manifestarea acestui, considerăm că excede conceptului de cauză a evaziunii fiscale, argumentat de noi. Astfel, unii autori, spre exemplu, sunt de părere că „*conducerea incorectă și incompletă a evidențelor privind determinarea cheltuielilor, veniturilor și obligațiilor fiscale*” reprezintă o cauză a evaziunii fiscale. În această frază am identificat cel puțin 4 (patru) modalități de sustragere de la plata obligațiilor fiscale:

- *conducerea incorectă și incompletă a contabilității,*
- *majorarea cheltuielilor deductibile/nedeductibile,*
- *neînregistrarea veniturilor,*
- *neplata obligațiilor fiscale.*

Oricare dintre aceste procedee de sustragere are la bază una sau mai multe cauze. Judecând în acest mod, avem asigurarea că nu comitem o eroare

dacă ***nu împărtășim astfel de opinii*** și, susținem că, identificarea cauzelor fenomenului evazionist trebuie făcută în altă parte, temporal, anterior momentului începerii acțiunii, a... aplicării „tehnicii de lucru” de către evazionști.

Contribuția pe care considerăm că o aducem la identificarea cauzelor evaziunii fiscale se referă la:

- *clasificarea cauzelor evaziunii fiscale în funcție de natura acestora și de legătura pe care o au cu contribuabilii sau cu aparatul fiscal;*

Astfel, am „așezat” cauzele evaziunii fiscale potrivit naturii lor: *subiectivă și obiectivă*. Am identificat o grupă de cauze obiective, așa după cum pot fi ele regăsite în: *legislație, economie sau în blocajele financiare*. Într-o altă categorie, considerată de noi ca având o natură subiectivă, le-am grupat în funcție de apartenența lor față de *contribuabili și de aparatul fiscal*. Am considerat că, această clasificare răspunde mai bine cerințelor de delimitare a cauzelor evaziunii de altele. Cunosându-se soriginea evaziunii fiscale, de mijloacele de combatere a fenomenului evazionist pot fi mai eficiente.

- *apariția și dependența cauzelor;* Unele dintre cauze fiind pendinte de aparatul fiscal, fiind cunoscute și înlăturate, efectul va reprezenta o reducere a fenomenului evazionist. În categoria cauzelor obiective am făcut trimitere la: incoerența și instabilitatea legislativă, instabilitatea economică și blocajele financiare. Procedura fiscală cere aparatului fiscal să propună măsuri de adaptare a tehnicilor fiscale și de îmbunătățire a legislației, ori de câte ori constată disfuncționalități ale sistemului fiscal.

- *specificitatea cauzelor subiective;* În categoria cauzelor subiective am considerat că se pretează a fi tratată influența pe care o are asupra fenomenului evazionist: *economia subterană, spălarea banilor, bancruta frauduloasă, crima organizată* dar și *existența paradisurilor fiscale*. Elaborarea unor studii de fiscalitate având ca temă influența factorilor subiectivi asupra proliferării fenomenului evazionist, ar permite guvernelor să identifice și să aplice fie corecții legislative fie alte măsuri de înlăturare a acestor cauze. Ca exemplu, facem trimitere măsurile restrictive luate de Franța în ce privește „apelarea” de către contribuabili la paradisurile fiscale.

- *aducerea în atenția „profesioniștilor” în fiscalitate a factorilor psihologici care însoțesc cauzele generatoare de evaziune fiscală;* Fenomenul evazionist întrunește caracteristicile de rațiune metodică umană: omul elaborează metoda, adoptă calea, și utilizează forma de manifestare pentru atingerea scopului propus. Avem convingerea că, printr-o mai bună planificare a acțiunilor de inspecție fiscală dar și de publicitate a cazurilor depistate și finalizate, o bună parte dintre potențialii evazionști ar renunța la actele de evaziune.

▪ *capacitatea de asumare a riscului - cauza primordială a evaziunii fiscale*; În accepțiunea noastră, această cauză are o mare greutate în luarea deciziei de eludare fiscală, de către contribuabili. Considerarea capacității de asumare a riscului este esențială în stabilirea cuantumului sancțiunilor pentru faptele de evaziune fiscală și are menirea să atenueze „motivația” pentru evaziune.

▪ *modelul matematic de apreciere a capacității de risc a contribuabililor*; Asumarea riscului poate fi determinată matematic, atunci când este luată decizia de introducere a unor noi impozite sau de modificare a cotelor la cele existente. Când își asumă riscul un contribuabil? Atunci când rezultatul raportului cost / profit, adică, sancțiune (pedeapsă) / venit scontat, este favorabil evazionistului. Capacitatea de asumare a riscului poate fi determinată matematic, pe modelul prezentat de noi. Experiența practică ne permite să afirmăm, și avem argumente irefutabile că nu greșim, că acest raport este determinant: dacă rezultatul „iese pe pierdere”, evazionistul va renunța.

▪ *activitatea de inspecție – factor decisiv în identificarea cauzelor evaziunii și „gestionarea” fenomenului evazionist*; O astfel de preocupare poate fi „apanajul” profesioniștilor și aceștia trebuie stimulați și încurajați în exercitarea profesiei. „Stăpânul învață sluga hoată”. Acest dicton, pe cât de vechi, pe atât de actual și realist, poate fi și în această direcție. Implementarea normelor fiscale nu poate fi făcută cu amatori. Este nevoie de specialiști, selectați pe criterii de profesionalism și un management performant, exercitat de persoane cu moralitate și bine motivate. Suntem în măsură să apreciem, urmare practicii în acest domeniu că, doar procedând astfel, se poate asigura aplicarea și respectarea legii în mod corect și eficient.

▪ *existența fenomenului de corupție la aparatul fiscal*; Existența acestui flagel devine o cauză subiectivă de evaziune fiscală și una demnă de a fi luată în seamă. Nu sunt puține cazurile în care, inspectorii au fost cei care au „incitat” contribuabilii la evaziune fiscală, mai ales atunci când este vorba despre restituiri de impozite și taxe de la buget, prin falsificarea evidențelor contabile.

b) Cu privire la efectele evaziunii fiscale;

În ce privește **efectele** acestea sunt, de regulă, de natură financiară, constând în diminuarea directă și proporțională a veniturilor publice, cu mărirea sumelor sustrase. Am spus *de regulă*, pentru că, urmare cercetării noastre am constatat și alte categorii de efecte decât cele de natură financiară.

În legătură cu efectele evaziunii fiscale au fost exprimate și opinii, potrivit cărora, evaziunea ar fi „benefică”, având capacitatea de a stimula formarea capitalului, prin orientarea pierderilor din neîncasarea integrală a veniturilor publice către economia oficială. Se mai afirmă că evaziunea fiscală încurajează

economisirea și investițiile. O altă opinie în legătură cu efectele evaziunii se referă la „viteza” se fac simțite, adică, cele pozitive sunt sesizate direct și imediat iar cele „nefastе” sunt indirecte și treptate.

Noi credem că efectele evaziunii sunt întotdeauna negative și sunt resimțite direct și imediat în veniturile bugetare și, într-adevăr, indirect și treptat asupra laturii economice, sociale și politice. Pentru a demonstra afirmația noastră, am îndreptat cercetarea către conceptul de efect, în general, și cel de efect al evaziunii fiscale în mod deosebit. Aceasta pentru că, *efectul* este ceea ce survine, se produce, ceea ce se întâmplă ca rezultat sau ca o consecință a unei cauze. Astfel, spunem noi, am reușit să „punctăm” într-o anumită schemă logic, o gamă mai largă de efecte, afară de cele de natură financiară, abordate cu predilecție în literatura de specialitate.

Efectele fenomenului evazionist sunt rezultatul acțiunii cauzelor care-l generează și a manifestării factorilor stimulativi, de accelerare sau atenuare, pe traiectul derulării lui. Am grupat efectele evaziunii fiscale în două grupe, funcție de subiectul receptor și natura acestora: *statul* (economice, financiare, politice și sociale) și *contribuabilii* (economice și financiare). Până acum s-a considerat că, actele de natura evaziunii fiscale aduc prejudicii financiare statului și câștigă contribuabilii. Cercetarea ne-a condus la concluzia că, urmare evaziunii fiscale, „pierderi” înregistrează și contribuabilii, prin efectele secundare sau colaterale.

Pornind de la acest punct, am procedat la:

- „ordonarea” efectelor evaziunii fiscale după natura lor: *financiare, economice, sociale și politice*;
- „evidențierea” efectelor pe fiecare parte a participanților la raporturile fiscale: *statul și contribuabilii*;

Prin această grupare, considerăm că am făcut un pas înainte în studiul general despre evaziunea fiscală, în sensul că, nu doar statul resimte efectele evaziunii fiscale ci și contribuabilii, care, în etapa primordială a inițierii fenomenului, reprezintă o parte din cauzele acestuia.

- *determinarea impactul evaziunii fiscale asupra sectorului economic* – ca efect ce se observă din concurența injustă și neloială pe care o manifestă evazioniștii față de ceilalți contribuabili;
- *finanțarea insuficientă a proiectelor sociale* – în fapt, este regăsirea efectelor generale ale evaziunii fiscale în plan social: învățământ, cultură, administrație, sănătate, etc.
- *identificarea efectelor de natură politică* - nerealizarea veniturilor statului ca urmare a creșterii evaziunii fiscale, duce la o majorare a presiunii fiscale, la nemulțumiri față de guvernanți, care, la viitoarele alegeri nu vor mai fi votați.

Ne alăturăm și noi acelor care consideră presiunea fiscală drept cauza determinantă, a evaziunii fiscale. Noi am mers mai departe, considerând presiunea fiscală **atât cauză cât și efect** a fenomenului evazionist. Asocierea presiunii fiscale atât la cauze cât și la efecte, are menirea de a atrage atenția acelor abilitați ca, atunci când decid să mărească povara fiscalității, să procedeze la întocmirea și analiza temeinică a studiilor de impact a deciziei luate, asupra fenomenului evazionist.

CAPITOLUL IV

Impactul evaziunii fiscale asupra echității fiscale

Cercetarea inechității fiscale în general și a celei generate de evaziunea fiscală a avut la bază o întrebare simplă: **de ce nu au introdus și nord americanii taxa pe valoarea adăugată ?** Anii 70 au fost marcați de polemici între școlile de economie având acest controversat. Mult „trâmbițata” productivitate a TVA i-a lăsat fără acțiune directă pe artizanii sistemului fiscal american.

Oare, această țară nu are nevoie de resurse mai mari, de impozite mai „ieftine” cu un randament fiscal ridicat ? În mod sigur că DA. Dar nu oricum și în orice condiții, adică, nu cu „prețul” adâncirii inechităților în domeniul fiscal. Sistemul fiscal american este recunoscut prin eficiență și mai puținele inechități fiscale. Aceasta pentru că, bugetul este „construit” preponderent pe seama impozitelor directe care, în raport cu TVA (unul dintre cele mai inechitabile impozite mai ales acolo unde grevează mai accentuat prețurile produselor de larg consum), nu generează atâta inechitate.

Problema echității fiscale a apărut în practica fiscală în legătură cu eliminarea sau reducerea unor privilegii pentru unele clase sociale sau pentru unele obligații bănești către stat. Ideea burgheză de egalitate fiscală cerea, încă din 1789, ca fiecărui cetățean să i se stabilească o sarcină fiscală direct proporțională cu averea sau veniturile sale. Probabil că pornind de la acest enunț, echitatea fiscală este înțeleasă în moduri diferite, fiind indicată în literatura de specialitate cu termeni ca: egalitate fiscală, justiție fiscală sau dreptate fiscală. Pentru a răspunde la întrebarea firească, dacă toți acești termen exprimă același fenomen și au același sens ? am analizat dimensiunile conceptuale privind echitatea fiscală și am delimitat acest concept în raport cu „pozițiile” autorilor care s-au exprimat în acest sens.

Conceptul de echitate fiscală este evidențiat de **capacitatea contributivă** de care trebuie să se țină seama atunci când sunt stabilite impozitele în sarcina cetățenilor. Termenii de mai sus, din prezentarea pe care am făcut-o în acest capitol, nu răspund într-un grad de suficiență cerinței de echitate.

Echitatea fiscală, ca privilegii pentru anumite categorii de contribuabili, reflectă „nedreptatea” în materie fiscală, adică, aplicarea dreptății în cadrul raporturilor fiscale se face în funcție de „poziția” contribuabililor. Ca egalitate matematică, echitatea înseamnă impozite egale la venituri egale dar, o egalitate personală presupune ca egalitatea matematică să fie aplicată ținând seama de situația personală a contribuabililor. Echitatea fiscală este un concept, o anumită gândire și acțiune, deasupra dreptății sau a egalității matematice, care cere ca dreptul și egalitatea în procesul de impunere să fie „dublate” de considerarea capacității contributive.

La enunțarea conceptului de echitate fiscală trebuie să se facă mențiunea că: impozitele trebuie astfel stabilite astfel încât să țină seama de capacitatea contributivă a cetățenilor unui stat. Cum se poate realiza acest lucru? cel puțin prin următoarele trei modalități:

- *utilizarea cotelor de impozitare progresivă și multiplu progresivă, pe tranșe de venituri, a căror număr să fie cât mai mare (noi am afirmat că minim de zece ar fi necesare pentru a asigura o progresivitate lentă a impozitului);*
- *în construcția bugetară, ponderea impozitelor directe ar trebui să fie mai mare decât a impozitelor indirecte;*
- *stabilirea minimului neimpozabil pentru anumite categorii de contribuabili și venituri,*

Inechitatea fiscală, pentru contribuabili, este o percepție a sentimentului de nedreptate, dincolo de obligația de a plăti biruri către stat. Inechitatea fiscală este generată de procesul de așezare și percepere a impozitelor, de modul în care este evaluată materia impozabilă și cum sunt lichidate impozitele. Am constatat o percepție diferită a inechității fiscale în cazul impozitelor indirecte față de cele directe. Impozitele indirecte sunt „perfide” în ce privește echitatea fiscală, prin însăși modul lor de stabilire și percepere. Aceste nu țin seama sub nici o formă de capacitatea contributivă a celor care le suportă fiind dependente de consum. Și la impozitele pe venit sau pe avere am consemnat o serie de inechități în procesul de așezare și percepere a lor.

În documentarea făcută, am întâlnit expresii care fac trimitere înspre echitatea fiscală, cum ar fi: justiția fiscală, dreptatea fiscală sau egalitatea fiscală. Acești termeni au fost utilizați în abordarea conceptuală, poate din dorința de a „apăsa” mai mult asupra importanței și a rolului pe care-l are acest principiu, în impunerea fiscală.

Noi spunem că justiția a apărut din nevoia de a separa echitatea de inechitate și acționează în baza unor legi. Deci, justiția are rolul de a veghea la respectarea ...echității, prin aplicarea normei de drept. Cum norma de drept este deosebit de vastă și se referă la toate sferele vieții economice, sociale sau politice, sesizăm extensia ce poate fi dată noțiunii de echitate: economică, juridică, socială, politică și, de ce nu... fiscală.

Echitatea stabilește regulile după care trebuie aplicată dreptatea. Dreptul de instituire a impozitelor este unul ce aparține exclusiv al statului, dar, modul în care este aplicat acest drept, în cadrul raporturilor fiscale, răspunde cerințelor de... echitate? Sarcina majoră a echității fiscale este de a „corecta” legea acolo unde ea este insuficientă.

Unii autori susțin că echitatea fiscală ar fi o egalitate în fața impozitelor, adică, fiecărui contribuabil să i se aplice un tratament nediscriminatoriu și un impozit neutru. Acest tip de egalitate ar fi posibil în situația în care toți contribuabilii ar avea același venit, aceeași avere și ar avea aceleași nevoi de acoperit, ceea ce nu este posibil. Tocmai din acest considerent, spunem noi, este necesară o anumită „egalizare” a situațiilor personale înaintea impunerii și nu a sistemului de impunere. Această echilibrare a situațiilor personale este posibilă prin aplicarea întocmai a cerinței de echitate fiscală: capacitatea contributivă în care se regăsește atât nivelul venitului cât și mărimea nevoilor de acoperit.

Despre egalitatea fiscală, părerea noastră este că aceasta reprezintă mai degrabă o tehnică de impunere, un mijloc prin care este pusă în practică norma de drept fiscal, o regulă „seacă” și „rece” prin care este calculat impozitul. Ori, echitatea fiscală este un principiu de etică și face trimitere la umanismul fiscal ce ar trebui să fie prezent în procesul de impunere.

Echitatea, oricum ar ea fi pronunțată în limbajul curent, atunci când face trimitere la fiscalitate, trebuie înțeleasă ca o conduită morală ce vizează o anumită egalizare a situațiilor personale prin stabilirea capacității contributive, adică, de a ține seama în procesul de impunere și de nevoile individuale, la același nivel al veniturilor. În literatura de specialitate, credem ca termenii de substitut ca justiție, dreptate sau egalitate nu semnifică esența echității fiscale, fapt ce l-am demonstrat în prima parte a acestui capitol.

Caracterizând această parte a lucrării ca fiind de **noutate** în cadrul abordărilor despre fiscalitate în general și de considerare a impactului evaziunii fiscale asupra maximei de echitate, vom sintetiza rezultatele cercetării făcute de noi astfel:

- În accepțiunea noastră, echitatea fiscală reprezintă afirmarea condiției generale de stabilire a impozitelor în funcție de capacitatea contributivă a contribuabililor. Aceasta trebuie apreciată rațional prin: averea, venitul sau profitul unui contribuabil la care sunt adăugate situațiile personale privitoare la satisfacerea nevoilor minime de existență.
- Am demonstrat, credem că fără echivoc, faptul că echitatea fiscală este „eclipsată”, în procesul de impunere, de aplicarea de către toate guvernele postdecembriste, cu o anumită ostentație, a principiul de randament fiscal și că, acest „balans” al principiilor impunerii duce la accentuarea inechității fiscale, la

creșterea fenomenului evazionist și la scăderea randamentului fiscal. Aceste „rezultate” au impus, din partea acelorași guverne, măsuri de creștere a presiunii fiscale, și „spirala fiscală” continuă.

- Pentru ca principiul de echitate fiscală să nu rămână un deziderat pentru „artizanii” sistemului fiscal și un subiect de propagandă electorală, am identificat și prezentat efectele inequității fiscale, pornind de la modul de manifestare a acesteia în procesul impunerii și cu accent pe cele două categorii de impozite: directe și indirecte.
- Dacă până în prezent se vorbea mai mult despre inequitatea fiscală în cazul impozitelor indirecte, am prezentat manifestările acesteia și la impozitele directe, pe venit și pe avere. Prin exemplificări preluate din practica fiscală am identificat o parte din „slăbiciunile” sistemului de impunere la cele două categorii de impozite.
- Prin prezentarea preocupărilor legate de echitatea fiscală, așa cum este ea promovată de Uniunea Europeană prin politicile fiscale, credem că am venit în sprijinul factorilor de decizie din țara noastră, de a reconsidera rolul și importanța echității fiscale în procesul de impunere și de a respecta acest principiu, cel puțin din perspectiva că suntem și noi europeni.
- Reversul echității fiscale este inequitatea fiscală, adică, ceea ce resimte contribuabilul pe tot parcursul procesului de impunere. Echitatea este mai greu de apreciat, pe când inequitatea este percepută de plătitorii de impozite și taxe. Cum percep contribuabilii inequitatea, cum poate fi identificată sau cum poate fi măsurată ? iată o serie de întrebări la care, considerăm că am răspuns cu argumentația adecvată, fără a avea posibilitatea să ne raportăm la alte cercetări pe această temă, pe considerentul că acestea nu există.
- Orice contribuabil se simte nedreptățit atunci când trebuie să plătească impozite. Aceasta nu reprezintă neapărat o inequitate. Dar dacă la același venit, având o situație personală (familială) diferită, inequitatea este percepută mai acut de cel care greutățile personale (familiale) sunt mai mari. Este inequitabilă o cotă de impozitare unică, chiar și atunci când este „corectată” de unele deduceri personale. Am demonstrat și exemplificat acest lucru în acest capitol.
- Pentru a identifica inequitatea, am determinat relația dintre evaziunea fiscală și echitatea fiscală, raportându-ne la: locul de manifestare, de modul de reglementare, „jucătorii” participanți și suportul material. Am constatat cât, atât evaziunea cât și echitatea fiscală, se regăsesc în sistemul fiscal, sunt supuse reglementării legale (sanțiuni în cazul evaziunii și deziderat pentru echitate), părțile din raportul procedural fiscal fiind statul și contribuabilii iar suportul material îl reprezintă banii.

- Am identificat impactul evaziunii fiscale asupra echității fiscale prin efectele acesteia asupra altor fenomene, cum ar fi: dimensiunea corupției, practica eludării fiscale, ritmul evolutiv al presiunii fiscale, randamentul fiscal, frecvența utilizării paradisurilor fiscale și a intervenționismului fiscal. Am prezentat că toate aceste fenomene sunt corelate cu evaziunea fiscală, afectând în moduri diferite considerarea în plan practic a principiului de echitate fiscală.
- Măsurarea gradului de echitate fiscală este posibilă, fie printr-o însumare a efectelor inechității asupra fenomenelor prezentate mai sus, fie pe ca indice de percepție, determinat pe seama sondajelor de opinie, la nivelul contribuabililor.
- Importanța aprecierii inechității fiscale rezidă din utilitatea informațiilor obținute, atunci când există voință politică în această direcție, pentru: legislativ (efectuarea corecțiilor în normele de reglementare), guvern (măsurile de ajustare a politicilor fiscale și asanarea ordinii sociale), sfera contribuabili (creșterea civismului fiscal și productivitatea sistemului de tip declarativ). Ordinea socială ar trebui să fie importantă pentru fiecare guvern. Noi credem că o echitate fiscală sporită contribuie într-o măsură importantă la asigurarea acestei ordini sociale.
- Am arătat că politica fiscală are un rol decisiv în promovarea echității fiscale, fără pretenția de noutate dar, am identificat și clasificat factorii de influență a politicii fiscale, care determină și modifică indicele de percepție a inechității fiscale, în **obiectivi** (*inflația, nivelul de dezvoltare al economiei, capacitatea de alegere tratamentului fiscal „oferit” de paradisurile fiscale și comportamentul contribuabililor în procesul de impunere*) și **subiectivi** (*tratamentul fiscal diferit funcție de apartenența capitalului – de stat sau privat, tratament diferit pentru în cazul unor impozite din aceeași categorie – pe venit și profit și intervenționismul statului pentru „susținerea” unor ramuri sau activități din economie*).
- Am acordat o atenție deosebită **protecției sociale** ce poate fi făcută prin impozite. Cum? Pornind de la ideea că „statul este un prost administrator”, am demonstrat că, lăsând la dispoziția cetățenilor – contribuabili o parte mai mare din venituri prin neimpozitarea lor, cazurile de protecție socială pe care statul trebuie să le rezolve se reduc semnificativ. În același context, datorită birocrăției, a timpului mare de intervenție a statului prin cheltuieli sociale, a subiectivismului celora care apreciază nivelul ajutorului social, etc., eficiența sistemelor de protecție socială actuale este limitată.

Cetățeanul va ști întotdeauna mai bine cum să-și administreze venitul decât o poate face statul, în numele lui.

CAPITOLUL V

Măsuri de combatere a evaziunii fiscale și atenuarea efectului acesteia asupra evaziunii fiscale

Fiecărui guvern i se „cere” adoptarea de măsuri ferme de reducere a evaziunii fiscale și creșterea veniturilor bugetare. Adesea, acțiunile întreprinse în această direcție sunt „pompiéristice” și vizează soluționarea unei anumite cazuistici a momentului.

Noi credem că, pentru obținerea unor rezultate sustenabile, acțiunile ar trebui să fie derulate în cadrul unei strategii fiscale generale, acceptate de majoritatea formațiunilor politice, pentru asigurarea continuității.

Urmare documentării teoretice și a experienței practice din domeniul fiscalității am constatat că, abordarea măsurilor de combatere a evaziunii fiscale și creșterea gradului de echitate fiscală „suferă” de o anumită generalitate, cu referire la deciziile „de la centru” și pierde din vedere „zona locală”, în care se manifestă fenomenul evazionist. Suntem în măsură să afirmăm că, orice măsură „dispusă” la nivel macroeconomic, are la bază *doar* eficiența teoretică, într-un context general. Confirmarea sau infirmarea eficienței scontate a măsurilor are loc în cadrul raporturilor fiscale, dintre reprezentanții statului și contribuabili, doar aici se observă efectul deciziilor luate la nivel guvernamental sau a legislativului.

Sesizând acest aspect, măsurile gândite de noi, pentru reducerea efectelor evaziunii fiscale și atenuarea impactului acesteia asupra echității fiscale, au fost „desprinse” mai mult din practica fiscală, încercând o oarecare delimitare față de propunerile, pertinente de altfel, făcute în literatura de specialitate.

Propunerile de măsuri făcute de noi, își au sorginea în practica fiscală într-o perioadă apreciabilă și, vizează cu precădere, atenuarea cauzelor de natură subiectivă ale evaziunii fiscale. Aceste cauze sunt sesizate mai puțin la nivel macroeconomic și, chiar dacă unele sunt cunoscute, până în prezent nu au făcut obiectul acțiunilor guvernamentale. Pentru a avea succes în atenuarea efectelor evaziunii fiscale, considerăm că, direcția majoră de acțiune trebuie să o constituie anihilarea sau reducerea cauzelor care generează fenomenul evazionist: de la cauză la efect.

Insistăm asupra lipsei de voință politică în luarea unor decizii importante, cu referire la înființarea Tribunalului fiscal menite să „rezolve” o parte importantă a cauzelor evaziunii fiscale.

Pe parcursul cercetării noastre am consemnat o anumită convergență a opiniilor teoreticienilor și finanțiștilor în legătură cu măsurile ce ar trebui întreprinse pentru limitarea efectelor evaziunii fiscale. Acestea fac trimitere la:

- *reducerea presiunii fiscale,*
- *creșterea gradului de colectare a impozitelor,*
- *îmbunătățirea legislației fiscale,*
- *sporirea civismului fiscal.*

Fără a le contesta adecvarea în atingerea scopului, afirmăm că, eficiența acestor măsuri este „limitată” de capacitatea instituțiilor fiscale de a „veghea” asupra bunei funcționări a sistemului fiscal, cu referire la: implementarea legislației, controlul modului în care se respectă aceasta și colectarea impozitelor.

Legislația fiscală (Codul fiscal și Codul de procedură fiscală) „suferă” de o anumită incapacitate în a surprinde toate stările din economie, pe care o sesizează și o critică majoritatea acelor care „tratează” evaziunea fiscală. Această carență este proprie tuturor sistemelor fiscale, mai mult sau mai puțin pentru că, de regulă, economia se „mișcă” mai repede decât legislativul. Legile nu sunt perfecte sunt doar perfectibile, mai ales în contextul deschiderii piețelor și a circulației capitalurilor. Însă, ori cât am fi de critici, trebuie apreciată evoluția pozitivă a reglementării în materie fiscală.

Părerea noastră, cu referire la legislația fiscală este următoarea: legea este adesea imperfectă și lasă, cu sau fără voința legiuitorului, „portite” prin care unii contribuabili scapă de plata unor obligații fiscale, dar, marea evaziune fiscală este cauzată nu neapărat de „scăpările” din lege ci de ... **aplicarea legii**. Implementarea și urmărirea respectării legii este un proces de durată în care, principalii „jucători”, sunt: aparatul fiscal și contribuabilii.

Pe parcursul acestei lucrări am argumentat rolul și importanța aparatului fiscal în aplicarea legii, ca factor generator de evaziune. Cum ? prin lipsa de fermitate și profesionalism a unora dintre reprezentanții fiscoului în aplicarea prevederilor legii sau printr-o „cârdășie” vădită cu evazioniștii.

Considerăm ca metafora „*rece ca o lege financiară*” exprimă cât se poate de sugestiv lipsa de „umanism” a legislației în domeniu, prin care statul „*atentează la buzunarul cetățenilor*” în procesului de impozitare a veniturilor sau a averii. Nu contestăm nevoia de fermitate atât a legii cât și a acțiunilor aparatului fiscal la încasarea impozitelor de la contribuabili. Credem însă că, aplicarea cerințelor principiului de echitate fiscală contribuie, adesea decisiv, la asigurarea unei desfășurări normale a raporturilor fiscale, la creșterea încrederii cetățenilor în instituțiile statului, la dezvoltarea civismului fiscal și de ce nu, la raporturi sociale sănătoase.

Măsurile propuse sunt „rezultatul” experienței profesionale de două decenii și jumătate în domeniul finanțelor. Credem că, *eficiența combaterii evaziunii fiscale* și atenuarea efectelor acesteia asupra echității fiscale, este determinată de modul de

abordare a acțiunilor din partea celor obligați prin lege să intervină (aparatul fiscal cu sarcini de control), de acțiunile concertate ale acestuia, bazate pe strategii, pe studii de impact și programe de lucru.

Nu suntem adepții acțiunilor conjuncturale de lichidare sau de reducere a cauzelor evaziunii fiscale ci, mai degrabă a atenuării acestora până la nivelul suportabilității. Orice acțiune în forță, și fără a fi conjugată în cadrul unei strategii generale de acțiune, nu va face altceva decât să afecteze echilibrele din economie (și așa fragile) și nu va rezolva decât pe termen scurt aspectele legate de evaziune.

Concluziile studiului despre evaziunea fiscală și impactul acesteia asupra echității fiscale ne-au condus către un **pachet de măsuri** de combatere a fenomenului și atenuarea efectelor, pe care-l apreciem ca eficient în măsura în care *acțiunile trebuie derulate pornind de la **cauze la efecte***, și nu așa cum se procedează în prezent, căci, activitatea și atenția aparatului fiscal, este îndreptată cu precădere pentru *sanționarea efectelor* (un mod firesc de abordare potrivit atribuțiilor fiscalului), și nu pentru anihilarea sau reducerea cauzelor care au generat acele efecte.

Măsurile propuse de noi se referă la:

- *asigurarea coerenței și stabilității legislative,*
- *elaborarea studiilor de analiză și prognoză pentru stabilirea direcțiilor de „mișcare” a evaziunii fiscale,*
- *îmbunătățirea managementului unităților fiscale,*
- *creșterea eficienței acțiunilor de control fiscal (planificarea și utilizarea eficientă a fondului de timp),*
- *îmbunătățirea tehnicilor de control fiscal (cu accent pe identificarea evaziunii fiscale, valorificarea constatărilor și aplicarea sancțiunilor),*
- *eliminarea imixtiunii factorului politic în activitatea fiscală)numirea managerilor din sistemul fiscal să fie realizată pe considerente strict profesionale și nu de natură politică);*
- *reducerea corupției în administrația fiscală și justiție.*

Climatul de „încordare” dintre reprezentanții statului și contribuabili, fiecare dintre ei manifestând o anumită repulsie față de acțiunile celeilalte părți, ne-a determinat să aprofundăm cercetarea asupra cauzelor care conduc către întrețin o astfel de stare generală. Repulsia contribuabililor față de impozite este bine cunoscută dar, prin „sondarea” pe care am făcut-o în această cercetare dincolo de această reacție, am identificat și am prezentat o serie de cauze care accentuează animozitățile dintre subiecții raporturilor fiscale.

Pentru atenuarea „conflictelor”, credem că, prin **înființarea Tribunalelor fiscale**, pot fi înlăturate sau atenuate unele dintre aceste cauze și, putem spera la o

anumită normalitate în aceste raporturi fiscale. Depinde doar de voința politică pentru ca România să intre cu adevărat în rândul țărilor cu sisteme fiscale consolidate și eficiente și din această perspectivă.

Prin acționarea „pârghiile” de mai sus se asigură o creștere a gradului de echitate fiscală, atât de necesar pentru asigurarea unui climat social bazat pe încredere în instituțiile statului, profund afectată în ultimii ani.

Pe de altă parte, noi spunem că, o parte importantă din **protecția socială**, pe care o face statul pentru unele categorii sociale, ar avea o mai mare eficiență dacă se realizează **pe seama impozitelor**. Cum ? lăsând o parte mai însemnată din venit înainte de impozitare la dispoziția contribuabililor pe seama deducerilor sau prin acordarea unor facilități fiscale. În acest mod vor fi „decongestionate canalele” de sprijin social pe seama cheltuielilor care sunt caracterizate de birocrație și subiectivism.

Fiecare dintre măsurile propuse au fost dezvoltate în acest capitol, evidențiind posibilitățile reale de aplicare a lor în practica fiscală.

CAPITOLUL VI

Studiu de caz cu privire la evaziunea fiscală în jud. Maramureș

Abordarea fenomenului evazionist la nivelul jud. Maramureș are „susținere” în:

- practica fiscală, pe diverse funcții de execuție, control și sinteză, care ne-au permis un acces mai larg la informații,
- participarea în colectivele constituite pentru elaborarea unor acte normative la nivelul Ministerului Finanțelor,
- parcurgerea unor etape de studii de documentare pe problematica fiscalității, în perioada de înfăptuire a reformei sistemului fiscal românesc (1994 – 2004) specialiști din alte țări (SUA, Germania, Spania, Olanda, Belgia, Franța, etc.), ce a vizat elaborarea Codului fiscal și a Codului de procedură fiscală;
- participarea la cursuri și schimburi de experiență în alte țări: Olanda, Germania, Franța.

Obiectivele vizate în acest studiu le-am stabilit pentru a obține o argumentare practică a afirmațiilor făcute în cuprinsul acestei lucrări, cu privire la :

- *rolul și importanța inspecției fiscale în combaterea evaziunii fiscale, în toate „fazele” activității acesteia (planificarea acțiunilor, constatarea evaziunii, măsurarea efectelor, aplicarea sancțiunilor și valorificarea prin încasare a sumelor sustrase);*

- *impactul managementului asupra eficienței activității de inspecție fiscală;*
- *identificarea cauzelor care conduc la „tensionarea” raporturilor dintre aparatul fiscal și contribuabili;*
- *„aportul” negativ al inspectorilor la menținerea și creșterea evaziunii fiscale (utilizarea fondului de timp, „subordonarea” politică, corupția, etc.);*
- *atitudinea aparatului fiscal în soluționarea plângerilor și contestațiilor contribuabililor;*
- *atitudinea justiției în contenciosul administrativ;*
- *necesitatea și oportunitatea înființării Tribunalului fiscal.*

Perioada de analiză, necesară pentru determinarea *trend* – urilor edificatoare este de 5 ani și, acolo unde a fost posibil, am actualizat informațiile pentru semestrul I 2008.

Sursele de informații sunt veridice sub toate aspectele, pentru că cea mai mare parte a lor au fost întocmite, analizate și certificate de mine, în virtutea atribuțiilor de serviciu.

Interpretarea rezultatelor, pe baza informațiilor prezentate, excede modului de analiză specific aparatului fiscal, fiind în consonanță cu obiectivele și cerințele temei cercetare.

Astfel, **concluziile** desprinse confirmă obiectivele urmărite cu privire la cauzele evaziunii fiscale, ne referim aici la cele mai puțin analizate până în prezent, dintre care, semnificative ar fi următoarele:

- inspectorii nu dau dovadă de profesionalism cu ocazia instrumentării unor fapte de evaziune fiscală mai complexe, lăsând adesea deschisă „ușa de scăpare” a evaziونیștilor, în contenciosul administrativ; Avocații se dovedesc a fi mai bine „motivați” și mai perseverenți în a demonstra că nu există intenția de fraudare, chiar în situațiile în care falsul este evident.
- „excesul de zel” manifestat de unii inspectori, prin încadrarea „forțată” la evaziunea frauduloasă a unor sustrageri bazate pe valorificarea lacunelor sau ambiguităților din lege, fapt care face vulnerabil actul de inspecție în instanță și, la fel ca la punctul de mai sus, câștigă evaziونیștilor;
- planificarea inspecțiilor pe criteriile „stabilite” de forurile ierarhice (volumul activității, numărul de personal sau perioada de prescripție), nu răspunde cerințelor de orientare a acțiunilor către zonele cu risc mare de evaziune fiscală;
- fondul de timp al inspectorilor este „afectat” de numărul mare al acțiunilor de control tematic, de soluționare a cererilor venite de la contribuabili sau de la alte instituții, în detrimentul inspecțiilor generale, cele care pot conduce la depistarea și sancționarea evaziunii fiscale;
- stabilirea de către ANAF a „planului de încasări” și a unui „program pentru sume suplimentare”, accelerează „goana” după venituri bugetare; Într-un astfel de

context apar abuzurile din partea aparatului fiscal prin încercarea de intimidare a contribuabililor de a suporta, pentru orice greșeală maximul sancțiunii prevăzută de lege. O astfel de atitudine i-a determinat pe contribuabili să contracteze serviciile unor consultanți pe finanțe și justiție, reușind astfel să contracareze cu succes acțiunile fiscolei, chiar și atunci când au dreptate. În acest mod, vânătorul se transformă în „vânat” adică, unii contribuabili ajung să fie „ocoliți” de către inspecții, și astfel scapă cu o parte din impozite neplătită la stat.

- tehnicile de control nu sunt „actualizate” prin cursuri de pregătire profesională urmate de „testarea” cunoștințelor pentru inspecții; Evazionisții sunt mult mai ingenioși în a găsi soluții care, aparent par imposibile și sunt necunoscute aparatului fiscal. Una dintre acestea o reprezintă apelarea la paradisurile fiscale pentru operațiunile de import-export, cu efect în transferarea profitului în zona cu impozitare minimă sau inexistentă.
- pentru actele contestate de contribuabili, datorită solidarității de breaslă, în referatele de justificare a motivelor din Decizia de impunere, se repetă afirmațiile și încadrarea juridică inițială; Nu sunt puține situațiile în care, se repetă de fapt o greșeală, speculată și valorificată cu succes de contribuabili prin reprezentanții sări. Concluzia este simplă: un management defectuos care, în unele situații își are „rădăcini în amestecul politicului”, la numirea pe funcții a unor persoane „de casă”.

Referitor la tensiunile dintre contribuabili și inspecții au la bază, aspecte ce determină raporturile fiscale dintre stat și contribuabili, acestea pot fi sintetizate astfel:

- o anumită „invidie” a inspecțiilor (din categoria acelor non profesioniști) raportată la „poziția” materială și socială a contribuabililor, fapt care generează un anumit „exces de zel” în activitatea de control fiscal;
- „planificarea” (fără simțul realității) a mărimii sumelor suplimentare **ce trebuie atrase** de un inspector într-o lună (peste 10.000 euro);
- existența unei anumite „cârdășii” a inspecțiilor cu evazionisții duce la tensionarea relațiilor cu contribuabilii onești;
- o anumită lipsă de înțelegere a efectului aplicării amenzii; Existența *ecart*-ului valoric al amenzilor, între limite minime și maxime, presupune ca inspecțiile să manifeste discernământ și să aplice sancțiunea în funcție de gravitatea faptei comise. Procedând altminteri, pot fi acuzați fie de superficialitate fie de abuz pe funcție.

Eficiența combaterii evaziunii fiscale este determinată, într-o bună măsură, de acțiunile ce trebuie întreprinse *asupra cauzelor pendinte de aparatul fiscal*. Cel puțin din documentarea teoretică făcută de noi, pentru cauzele de această natură,

nu s-a acordat atenție deosebită. Acțiunea de combatere a fenomenului evazionist prezentată dar mai ales a rezultatele înregistrate, ne îndreptățesc să credem că, se poate acționa eficient în această direcție.

Concluzionăm că, obiectivele noastre propuse în acest studiu sunt confirmate, cel puțin la nivelul de referință dezvoltat în Studiul de caz pentru județul Maramureș. Credem de asemenea, bazându-ne pe schimburile de informații pe marginea fenomenului evazionist, avute cu colegii de breaslă din alte județe că, aspectele desprinse de noi în acest studiu, se regăsesc într-o măsură mai mare sau mai mică, la nivelul întregii țări. Atenuarea efectelor și acțiunile asupra cauzelor fenomenului evazionist sunt dependente de reconsiderarea, de către factorii de decizie, a rolului și importanței ce revin Activității de inspecție fiscală în:

- combaterea sustragerii de la plata obligațiilor bănești către stat;
- încasarea sumelor provenind din evaziunea fiscală;
- asigurarea unui climat optim de derulare a raporturilor fiscale dintre funcționarii fiscali și contribuabili;
- creșterea civismului fiscal;
- sporirea echității fiscale printr-un sistem de impunere echitabil, bazat pe cote multiplu – progresive, pe mai multe tranșe de venituri;

Acțiunile independente de îmbunătățire a activității de inspecție fiscală - istoria recentă a dovedit cu prisosință ineficiența – nu-și ating scopul.

Apreciem că am „lămurit”, într-o mai mare măsură, conceptul de evaziune fiscală, formele acesteia și mai ales principalele modalități de manifestare, fără pretenții în ce privește epuizarea tematicii.

Referitor la inechitatea fiscală, generată de fenomenul evazionist, tematică importantă și inedită în același timp, sperăm ca subiectul să „provoace” cel puțin atâtea controverse câte a iscat evaziunea fiscală în ultimii ani. În această direcție am lăsat deschise „porțile” cercetării viitoare pentru noi dar, mai ales pentru cei care vor considera că tema poate fi supusă și altor modele de abordare. Criticile, oricare și de unde ar veni ele, le vom aprecia și le vom considera ca utile în lucrările noastre viitoare, pe această temă.

Noi spunem că este nevoie de o regândire a principiilor de organizare și funcționare, astfel încât această instituție să reprezinte principala armă, neapărat eficientă, de luptă împotriva evazionistilor.

Pentru înființarea Tribunalelor fiscale credem că este nevoie de o decizie politică și, sperăm într-un sprijin din partea tuturor acelor care au înțeles menirea lor în asigurarea unui **sistem fiscal stabil, eficient și transparent**.

* * *

Sarcina asumată de noi în abordarea impactului pe care îl au efectele evaziunii fiscale asupra considerării și aplicării în practică a principiului de echitate fiscală, o considerăm îndeplinită doar parțial. O astfel de abordare, caracterizată de noutate în cadrul dezbaterilor despre fiscalitate, reprezintă în accepțiunea noastră, un „teren” de studiu pe care pot fi criticate conceptele prezentate de noi și mai ales manifestarea inechităților ca urmare a acțiunii fenomenului evazionist.

Ne recunoaștem limitele în abordarea acestei teme, fiind conștienți de nevoia de perfecționare a metodei de lucru și argumentare a afirmațiilor, astfel încât acest subiect, adesea controversat și neepuizat, să reprezinte doar un prim pas în cadrul preocupărilor de cercetare viitoare.

Așteptăm cu nerăbdare reacții și replici din partea tuturor acelorora la care mi-am permis să le critic opiniile (unii mi-au fost profesori) de care voi ține seama în mod deosebit în lucrările viitoare. De asemenea vor fi binevenite criticile venite din partea tuturor acelorora preocupați problematica, atât de importantă și de sensibilă în același timp a fiscalității.

Activitatea practică desfășurată în sistemul fiscal românesc, „contactele” profesionale cu alte sisteme fiscale europene (francez, olandez și german) precum și implicarea directă în procesul de elaborare a unor acte normative în acest domeniu, mi-au permis să argumentez afirmațiile făcute pe parcursul acestei lucrări cu exemple din „viața reală” a finanțelor.

* * *

Sunt convins de o realitate, de netăgăduit, a sistemului fiscal românesc, aceea care reprezintă totodată și o cauză majoră atât a evaziunii fiscale cât și a inechităților în acest domeniu:

**NU legea este proastă în România ci,
aplicarea ei este deficitară și inadecvată !**

* * *

Apreciez, cu respect și deosebită considerație, sprijinul și „direcțiile” de orientare ale prezentei lucrări de cercetare, venite din partea d-nei profesor Elena Drăgoescu. Nu pot să nu remarc tenacitatea, fermitatea, implicarea și capacitatea extraordinară de a „jalona” căările cercetării în toată această perioadă, pentru care îi aduc MULȚUMIRI SINCERE !.

TERMENI ȘI DEFINIȚII

Abordare = *teorie care rezultă ca sinteză a cel puțin două optici majore asupra unui concept;*

Acciza = *taxă de suportată de consumatori care se include în prețul de vânzare a unor mărfuri legic determinate;*

Activitate economică = *proces fundamental complex care reflectă ansamblul faptelor, actelor și reacțiilor oamenilor privind atragerea și utilizarea resurselor economice în vederea producerii, distribuției, circulației și consumului de bunuri;*

Bancrută = *infracțiune economica ce se manifesta prin incorecta gestionare de către un agent economic a patrimoniului sau, având ca efect incapacitatea de a-si onora plățile scadente fata de parteneri;*

Bani = *activ special, în baza unei convenții general acceptate, folosit ca mijloc de intermediere a schimburilor și de măsura a activității economice;*

Buget public = *document – program anual al statului, care reflecta toate veniturile și cheltuielile publice ale tarii. în componenta bugetului public intra: bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat, bugetele autorităților locale, bugetul fondurilor speciale, etc.*

Capacitate de finanțare = *soldul contului de capital determinat ca diferența între formarea bruta de capital și economiile brute;*

Cercetare științifică = *ansamblul activităților realizate în mod sistematic cu scopul de a obține, prelucra și folosi informații de natura sa dezvolte și sa aprofundeze cunoașterea sau experiența;*

Coeficient fiscal = *raport între încasările fiscale și produsul intern brut și servește la stabilirea sarcinilor fiscale, la evaluarea schimbării, în timp, a impozitelor și la comparații internaționale;*

Concept = *ansamblul de idei, păreri, opinii cu privire la o problema științifică, economica, filosofică*

Control fiscal = *activitate instituțională organizată în cadrul aparatului de stat având ca scop verificarea bazelor de impunere, a legalității și conformității declarațiilor fiscale, corectitudinii și exactității îndeplinirii obligațiilor de către contribuabili;*

Cote de impozitare = *procent ce se aplica materiei impozabile în scopul determinării impozitului*

Costuri sociale = renunțări, consecințe negative sau pagube, ca urmare a dereglărilor din economie, pe care populația le suporta și care-i afectează viața;

Creanța fiscală = dreptul patrimonial al statului asupra contribuabililor de executare a obligației fiscale izvorâte în cadrul procesului de impozitare a veniturilor, sau a averii;

Datorie fiscală = obligație asumată de un contribuabil în cadrul raporturilor juridice de natură fiscală, suma pe care acesta trebuie să o plătească;

Distribuția veniturilor = proces prin care are loc veniturilor între membrii societății

Echitate = cinste, omenie, dreptate;

Echitate fiscală = stabilirea sarcinii fiscale în funcție de capacitatea contributivă a contribuabililor;

Economie subterană = totalitatea activităților economice nedeclarate instituțiilor însărcinate cu stabilirea impozitelor și a contribuțiilor sociale, care scăpa înregistrărilor statistice și din contabilitatea națională;

Eficiența fiscală = caracteristica a activității fiscale, la nivel macro economic sau al instituirilor fiscale, care reflectă starea generală a sistemului fiscal pentru atingerea parametrilor de randament fiscal propus, în condiții de costuri stabile;

Eșalonarea datoriilor fiscale = repartizarea, fixare termenelor de plată a obligațiilor de plată restante, constând în impozite și taxe, în baza unui program convenit între administrația fiscală și contribuabili;

Evaziune fiscală = sustragerea în totalitate sau în parte a contribuabililor de la plată obligațiilor fiscale;

Finanțe publice = fluxurile financiare în cadrul cărora se formează resursele bănești la dispoziția statului, destinate finanțării cheltuielilor publice

Fisc = denumire generică a sistemului organelor de stat care au sarcina stabilirii, încasării și administrării impozitelor și taxelor

Fiscalitate = sistem de norme privitoare la stabilirea și perceperea impozitelor și taxelor

Impozit = prelevare obligatorie cu titlu nerambursabil și fără contrapartidă, efectuată de către stat asupra resurselor sau bunurilor individuale sau a colectivităților;

Impunere fiscală = complex de măsuri, de metode, tehnici și operațiuni, în baza legii fiscale, prin care se stabilesc tipuri de impozite, obiectul impozabil, mărimea impozitului ce revine contribuabilului, prin a căror aplicare statul trebuie să-și procure veniturile sale fiscale;

Inspector fiscal = persoana care este împuternicită, potrivit legii, să efectueze inspecții fiscale,

Inspecție fiscală = activitate organizată potrivit legii, pentru verificarea corectitudinii și realității declarațiilor depuse de contribuabili, cu privire la stabilirea, evidențierea și plata impozitelor și taxelor, în baza evidentelor, situațiilor și documentelor care atestă activitatea desfășurată de aceștia;

Intervenționism fiscal = amestecul, imixtiunea statului în economie prin utilizarea pârghiilor fiscale, în mod deosebit a sistemului prelevărilor fiscale

Macroeconomie = funcționarea economiei pe baza relațiilor multiple dintre agregatele și categoriile de unități funcționale instituționale, adesea identificată cu economia națională;

Neutralitate fiscală = acele categorii de impozite sau sistem de impunere care nu provoacă distorsiuni în alocarea resurselor productive

Obligație fiscală = sarcina de plată ce revine contribuabilului, constând în impozite și taxe, cu tot ceea ce decurge din procedura de stabilire și percepere;

Planificare strategică = concept teoretic ce exprimă un ansamblu de acțiuni coerente prin care se urmărește dirijarea unor activități corespunzător anticipărilor, determinate științific conform unui plan, respectiv, trasarea tendințelor principale, într-un anumit orizont de timp;

Politica fiscală = concepția, măsurile și acțiunile statului privind impozitele și rolul lor în formarea veniturilor bugetare și în finanțarea cheltuielilor publice, perceperea și folosirea lor ca instrument de stimulare a creșterii economice;

Prelevări fiscale = partea din veniturile sau averea cetățenilor sau a întreprinderilor de pe teritoriul unui stat care este luată, în baza unor legi, la dispoziția statului, prin sistemul de impozite și taxe;

Presiune fiscală = sarcina sau obligație de impozite suportată de către contribuabili;

Produsul Național Brut = agregat ce măsoară în expresie bănească activitatea economică a unei țări, într-o perioadă determinată, de regulă un an, din care s-a dedus consumul intermediar;

Protecție socială = obiectiv central și strategic al politicii sociale și instrument de realizare a unor obiective sociale bine definite;

Randament fiscal = forma a eficienței sistemului fiscal care reflectă raportul dintre factorii implicați în stabilirea și colectarea veniturilor publice și rezultatele obținute;

Rata de impunere fiscală = mărime care exprimă în procente partea din PIB preluată de către stat prin legi sau reglementări ale politicii fiscale;

Rata optimă de impunere = reprezintă acel prag de impunere până la care și dincolo de care încasările fiscale sunt mai slabe;

Raport de inspecție fiscală = *act unilateral întocmit de inspectorii fiscali care evidențiază rezultate inspecției fiscale, pentru un contribuabil sau un grup de plătitori de impozite și taxe;*

Redistribuirea veniturilor = *proces economic prin care o parte din veniturile primare sunt preluate cu titlu gratuit și nerambursabil de la cetățeni și agenți economici;*

Venituri publice = *sumele obținute de stat în cursul unei perioade de timp, determinată pe baza prelevărilor fiscale*

BIBLIOGRAFIE

- Bălan, Emil,** *Drept financiar*, Editura All Beck, București, 2003;
- Bernard Brachet,** *Manuel de droit fiscal*, Paris, 1979, p. 25.
- Bistriceanu, D, Gheorghe,** *Lexicon de finanțe, bănci, asigurări*, vol. III, Editura Economică, București, 2001;
- Bîrle, Vasile,** *Echitatea fiscală*, Editura Teora, București, 2006;
- Bîrle, Vasile** *Evaziunea fiscală și corupția în sistemul fiscal* Ed. Casa Corpului Didactic, Baia Mare, 2003;
- Breban, Vasile,** *Dicționar al limbii române contemporane*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980;
- Ceterchi, I.; Craiovan, I.;** *Introducere în teoria generală a dreptului*, Editura All, București, 1998;
- Clement, Elisabeth; Kahn, Pierre,** *Filosofia de la A la Z*, Dicționar de filosofie, Editura ALL Educational, București, 2000;
- Comaniciu, Carmen,** *Fiscalitate – valențe multidimensionale*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2005;
- Cordescu, Virgil,** *Evaziunea fiscală în România*, Editura Cartea Românească, București, 2005;
- Corduneanu, C.,** *Sistemul fiscal în știința finanțelor*, Editura Codex, București, 1998;
- Craiu, N.,** *Economia subterană între „Da” și „Nu”*, București, 2004;
- Diaconu, Paul** *Cum fac banii contabilii?*, Editura Economică, București, 2004;
- Dingă, E.,** *Evaziunea fiscală – distincții conceptuale*, Revista Tribuna economică, București, 1998;
- Dobrotă, Niță,** *„Dicționar de economie”*, Editura Economică, București, 1999;
- Drăgoescu, Elena,** *Finanțe. Finanțe publice*, Editura „Dimitrie Cantemir”, Tg. Mureș, 2000;
- Drăgoescu, Elena,** *Finanțe publice*, Editura „Dimitrie Cantemir”, Tg. Mureș, 2006;
- Drăgoescu, Elena; Bîrle, Vasile,** *„Evaziunea fiscală – conținut economic și forme de manifestare”*, Conferința Economică Internațională Binomul Sărăcie-bogație în Integrarea României în Uniunea Europeană, Vol. II, Sibiu, 20-21 mai 2005;

- Dunăreanu, Avram, Ioan,** *Justiție, judecător, management*, Editura All Beck, București, 2005;
- Duverger, Maurice,** „*Finances publiques*”, Presses Universitaires de France, PUF, Paris, 1978;
- Enders, Walter; Sandler, Todd;** *The Political Economy of Terrorism*, Cambridge University Press, 2006, p. 91;
- Frosini, Vittorio,** *Nozione di echita'*, Giufre, 1966;
- Galbraith, John Kenneth,** *Economics and the Public Purpose*, Boston, 1973;
- Hansen, A.,** *Fiscal and Business Cycles*, New York, 1941;
- Hoanță, Nicolae,** *Economie și finanțe publice*, Editura Polirom, Iași, 2000;
- Jamevic, Pierre, Jean,** *Les Paradis fiscaux*, Revue française publiques, nr. 33 din 1991;
- Jéze, G.,** *Cours de science des finances et de législation financière française*, Paris, 1922;
- Kegley, Charles jr.,** *World Politics Trend and transformation*, 6 - edition, St. Martin'Press, New York, 1999;
- Knighnt, Frank,** *Risk, Uncenrtaubty, and Profi*, Boston, 1921;
- Kolm, Ann – Sofie; Larsen, Birthe;** *Wages, unemployment, and the underground economy*, CEFISO, Venice Summer Institute, 2003, working paper nr. 1086;
- Martinez, J. Claude,** *La legitime de la fraude fiscale* în „*Etudes de finances publiques*”, Press Universities de France, Paris 1990;
- Mănăilă, Adrian,** *Companiile off shore sau evaziunea fiscală legală*, Editura All Beck, București, 2004;
- Michel, Didier,** *Economia și regulile jocului*, Editura Humanitas, București, 1994;
- Moșteanu, Tatiana; colectivul,** *Finanțe Publice*, Editura Universitară, București, 2005;
- Murgu, N., Ștefănescu, P., Isărescu, M.,** „*Afaceri și căderi internaționale în lumea capitalului*”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979;
- Negucioiu, Aurel** (coordonator); **Drăgoescu, Anton; Pop, Sabin;** „*Economie politică*”, vol. II, Editura George Barițiu, Cluj Napoca, 1998;
- Nozick, Robert,** *Anarhie, stat și utopie*, Editura Humanitas, București, 1974;
- Rădulescu, Irina,** *Fața ascunsă a economiei mondiale*, Teză de doctorat, 2006;
- Rosanvallon, Pierre,** *L'économie sauttraine*, în *Revue française de finances publiques*, Paris, 1996;
- Simion, Cole,** *The Gulf States – A Business Handbook*, Blackwell Publishers, Oxford, 1992;

- Smith, Adam,** *Avuția națională*, Editura Academiei Române, București, 1965;
- Staicu, Ion,** *Finanțe*, Ediția a treia, Editura Economică, București, 2002;
- Șaguna, D. Drosu, Tuturgiu, M., Eugenia,** *Evaziunea fiscală*, Editura Oscar Print, București, 1995;
- Șaguna, Dan Drosu,** *Drept financiar și fiscal*, Editura All Beck, București 2003;
- Talpoș, Ioan,** *Finanțe publice*, Editura Sedona ,Timișoara, 1997;
- Trotabas, L.,** *Finances publiques*, Paris, 1964;
- Tulai, I. Constantin,** *Finanțele publice și fiscalitatea*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2003;
- Văcărel, Iulian,** *Finanțe Publice*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992;
- Văcărel, Iulian -** coordonator, **Bistriceanu, Gheorghe; Anghelache, Gabriel; Bodnar, Maria; Bercea, F.; Moșteanu, Tatiana; Georgescu, F.;** *Finanțele publice*, Ediția a V-a, Ed. Didactică și Pedagogică, București RA, 2006;
- Vechio, del, Giorgio** *Lecții de filosofie juridică*, Editura Europa Nova, București, 2005;
- Voicu, Costică** *Spălarea banilor murdari*, Editura Economică, București, 1999;
- Voicu, Costică; Ungureanu, Ștefănescu, Georgeta; Voicu, Camelia, Adriana,** *Investigarea criminalității financiar bancare*, Editura Polipress, 2003;
- Wagner, A.,** *Traité de la Science des Frances*, Paris, 1908;
- Wasibord, Silvio,** *Globe and Mail*, Toronto, 1995.

* * *

- *** *DEX Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, București, 1996
- *** *Dicționar enciclopedic*, Editura Cartier, București, 2003
- *** *Constituția României*, 2003;
- *** *Conseil de L'Union Europeenne Protection des interets financiers des Communautes, Lutte antifraude, Plan d'action 2004-2005*, Bruxelles, 2004;

* * *

- *** *Codul fiscal*;

*** Codul de procedură fiscală;
*** Codul penal;

*** Legea nr. 82/1991 a contabilității;
*** Legea nr. 81/1992 privind datoria publică;
*** Legea nr. 42/1993 privind accizele;
*** Legea nr. 87/1994 privind prevenirea și combaterea evaziunii
fiscale;
*** Legea nr. 72/1996 privind finanțele publice; ;
*** Legea nr. 114/1996 privind locuințele;
*** Legea nr. 21/1999 privind prevenirea și sancționarea spălării banilor;
*** Legea nr. 143/1999 privind ajutorul de stat;

*** Legea nr. 656/2002 privind prevenirea și sancționarea spălării
banilor;
*** Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii
fiscale;
*** Legea nr. 262/2007 de modificare a Legii 554/2004 privind
contenciosul administrativ;

*** OG. nr. 3/1992 privind taxa pe valoarea adăugată;
*** OG. nr. 28/1999, privind deținerea și utilizarea mijloacelor de marcat
electronice;
*** OG nr. 24/2001 privind impunerea microîntreprinderilor;
*** OG nr. 20/2002 privind recuperarea creanțelor bugetare;

*** Ordonanța nr. 92/2003 privind Codul de procedură fiscală;

*** HG 44/2003 pentru aprobarea Normelor metodologice
*** Normele metodologice ale Ministerului Finanțelor publicate în M. Of.
23 bis / 07.01.2005;

* * *

*** Ziarul Financiarul, ediția 11 sept. 2008;

- *** The World Bank, *Corupția și combaterea ei*, Institutul IRECSON, București, 2003;
- *** Revista *Fortune*, New York, nr. 5 /2005.

* * *

- *** Ministerul Finanțelor Publice, *Raportul anual privind evaziunea fiscală* – Ședința de analiză cu aparatul de conducere din cadrul structurilor fiscale teritoriale, aprilie 2007;
- *** Direcția Generală a Finanțelor Publice Maramureș – *Activitatea de Inspecției fiscale – Rapoartele periodice de informare cu privire la stadiul evaziunii fiscale, 2003 - 2007*